

ĐẬP, SÔNG NGÒI VÀ TRÁCH NHIỆM - QUYỀN HẠN CỦA MỌI NGƯỜI

Hướng dẫn hoạt động cộng đồng
bị ảnh hưởng bởi việc xây đập

IRN

MẠNG LƯỚI SÔNG NGÒI QUỐC TẾ

Lời cảm ơn

Hướng dẫn này nhận được sự hỗ trợ nhiệt tình của Oxfam Australia và Quỹ Ford. Tham gia viết gồm có Aviva Imhof, Ann Kathrin Schneider và Susanne Wong. Shannon Lawrence hiệu đính, và Jamie Greenblatt giúp rà soát tài liệu lần cuối cùng, Tracy Perkins rất nhiệt tình trong việc minh họa, thiết kế và chỉ đạo chung. Xin cảm ơn Haris Ichwan đã giúp phần minh họa. Cảm ơn Quỹ Hesperian đã cho phép chúng tôi sử dụng những minh họa trong bộ sưu tập của họ.

Xin chân thành cảm ơn nhóm Cố Vấn về những nhận xét và ý kiến đóng góp cũng như thử nghiệm hướng dẫn này tại cộng đồng. Hướng dẫn này được hoàn tất nhờ lòng can đảm và sự nhiệt tình của các cộng đồng bị ảnh hưởng bởi việc xây dựng đập và những người ủng hộ họ trên toàn thế giới.

Thành viên của nhóm Cố Vấn bao gồm Girin Chetia (Ấn Độ), Pianporn Deetes (Thái Lan), Ira Pamat (Philippine), Franklin Rothman (Brazil), Kevin Woods (Thái Lan/Mỹ) và Ercan Ayboga (Thổ Nhĩ Kỳ/Kurdistan).

Minh họa nguyên tác của Haris Ichwan. Minh họa ở các trang 7, 10 (phía trên), 11 (phía dưới), các trang 14, 15, 20, 22 (phía dưới), trang 25, trang 33 (giữa), 35, 36 (phía dưới) là của Quỹ Hesperian.

Thiết kế: Tập thể Hoạt động Thiết Kế

Nhà in: Inkworks Press

Mạng Lưới Sông ngòi Quốc tế, xuất bản năm 2006

1847 Berkeley Way, CA 94703, USA

ĐT: 1 510 848 1155

Fax: 1 510 848 1008

E-mail: info@irn.org

ISBN-10: 0-97188-584-2

ISBN-13: 978-0-97188-584-4

Người dịch: Đào Thị Việt Nga

Trung tâm Bảo tồn và Phát triển Tài nguyên Nước (Warecod)

P.801, Tòa nhà HACISCO, số 15, ngõ 107 Nguyễn Chí Thanh, Hà Nội

ĐT: (04). 7 730 828

Fax: (04). 7 739 491

Email: info@warecod.org

Giải nghĩa những từ khó

Đền bù: Tiền hoặc hiện vật dành cho cộng đồng tái định cư bị thiệt hại.

Ngưng sử dụng đập: Phá bỏ hoặc ngừng sử dụng đập. Việc này có thể bao gồm cả thay đổi kết cấu của đập, mở cửa đập thường xuyên hoặc dỡ bỏ đập.

Tái định cư: Di chuyển dân cư đi khỏi nơi họ đang sinh sống hiện tại đến một nơi ở mới để nhường đất cho việc xây đập thủy điện. Có 2 hình thức tái định cư là: tái định cư tự nguyện và tái định cư không tự nguyện (bắt buộc).

Hạ du: Là những vùng phía dưới đập.

Nghiên cứu thực địa: Thông tin thu thập trực tiếp từ địa bàn nghiên cứu.

Giảm thiểu: Biện pháp giảm nhẹ các tác động của đập. Các biện pháp giảm thiểu có thể bao gồm việc tạo ra các khu vực bảo tồn dành cho động vật hoang dã, chế độ xả nước xuống hạ lưu, hỗ trợ kinh phí cũng như sinh kế cho cộng đồng bị ảnh hưởng.

Tổ chức phi chính phủ (NGO): Tổ chức không phụ thuộc vào chính phủ.

Các hoạt động phi bạo lực trực tiếp: Các hoạt động hòa bình được tổ chức nhằm gây sức ép với những người ra quyết định và nâng cao nhận thức cho cộng đồng về vấn đề này.

Ngân hàng Phát triển Công: Là một ngân hàng Quốc tế, như Ngân Hàng Thế Giới hoặc Ngân Hàng Phát triển Liên Mỹ. Những ngân hàng này cho các chính phủ hoặc công ty vay tiền để phát triển, nhưng chịu sự kiểm soát của chính phủ.

Tái vận hành: Thay đổi vận hành đập nhằm cho phép dòng sông chảy tự nhiên hơn.

Khắc phục hậu quả: Tiền hoặc hiện vật dùng để thay thế những mất mát hoặc đền bù thiệt hại do việc xây đập gây nên.

Hồ chứa: Là hồ nhân tạo do việc xây đập tạo nên.

Schistosomiasis: Bệnh gây ra do các loài sên sống ở các vùng hồ chứa, sông ngòi hoặc kênh đào.

Bồi lắng: Cát, đất đá theo dòng chảy lắng đọng tại vùng lòng hồ.

Thượng nguồn: Là vùng phía trên đập, bao gồm vùng hồ chứa và phía thượng nguồn.

Ủy Ban Thế Giới về Đập: Là một Ủy Ban quốc tế độc lập, được thành lập để nghiên cứu về các đập, xem xét các khả năng lựa chọn khác và khuyến nghị đối với việc xây dựng đập trong tương lai. Báo cáo cuối cùng của Ủy Ban Thế giới về Đập được xuất bản năm 2000. Các thông tin chi tiết có thể đăng tải từ trang web: www.dams.org.

Mục lục

Giới thiệu	2
Chương 1: Những thông tin cơ bản về đập	3
Đập là gì?	3
Đập có tác dụng gì?	3
Ai là người hưởng lợi? Ai chịu nhiều ảnh hưởng?	4
Đập hoạt động như thế nào?	5
Ai trả tiền xây dựng đập?	5
Chương 2: Tác động của đập	7
Tác động của đập.....	8
Thực tế xảy ra đối với tái định cư	10
Hàng triệu người sống ở hạ lưu bị ảnh hưởng.....	12
Chương 3: Các phong trào phản đối việc xây dựng các con đập gây nhiều tác động tiêu cực trên thế giới	15
Thành công của các phong trào phản đối đập lớn gây nhiều tác động	16
Thành công...nhưng đập vẫn gây ảnh hưởng tới các cộng đồng dân cư	18
Chương 4: Làm thế nào để tỏ thái độ phản ứng lại đối với việc xây dựng đập có hiệu quả	19
Lập kế hoạch cho các hoạt động.....	20
Chiến lược quan trọng trọng đối với các hoạt động phản đối đập.....	22
Chúng ta có thể làm gì tại mỗi giai đoạn xây dựng đập?	26
Chương 5: Các lựa chọn ngoài đập lớn	31
Các giải pháp thay thế về năng lượng.....	31
Giải pháp cho việc cấp nước	35
Giải pháp cho việc quản lý lũ	37
Kết Luận	39
Các địa chỉ liên hệ trong khu vực	40

Giới thiệu

Trên thế giới, ngày càng nhiều người phản đối việc xây dựng các đập lớn. Người dân ngày càng cố gắng để bảo vệ các con sông và sinh kế phụ thuộc vào sông của mình khỏi những tác động của việc xây dựng các đập lớn. Bên cạnh đòi hỏi được đền bù thiệt hại do các con đập cũ gây nên, họ cũng đề xuất những giải pháp thay thế hữu hiệu hơn trong việc cấp điện, nước và quản lý lũ. Họ gắng sức nhằm giảm thiểu những tác động có thể xảy ra với cuộc sống của mình.

Suốt 20 năm qua, các hoạt động trên trường quốc tế nhằm chỉ ra các tác động tiêu cực của việc xây dựng đập lớn ngày càng lớn mạnh và đạt được nhiều thành công. Nhiều con đập đã phải ngừng hoạt động. Các giải pháp thay thế tốt hơn đã được thực hiện như xây các đập nhỏ và bảo tồn nguồn nước. Các cộng đồng cũng nhận được đền bù xứng đáng hơn. Một số đập thậm chí đã bị phá bỏ.

Tuy nhiên, nhiều đập lớn vẫn đang tiếp tục đe dọa cuộc sống của người dân trên khắp thế giới.

Mạng lưới Sông ngòi Quốc tế đã soạn thảo hướng dẫn này nhằm chia sẻ thông tin về các hoạt động trên Thế giới xoay quanh việc xây dựng những đập lớn. Mạng lưới Sông ngòi Quốc tế và các tổ chức phi chính phủ khác trên Thế giới sẵn sàng giúp các bạn trong việc này. Những tổ chức phi chính phủ quan tâm và sẵn sàng chia sẻ, giúp đỡ bạn được liệt kê ở cuối hướng dẫn này.

Chúng tôi hi vọng hướng dẫn này sẽ cung cấp thông tin và trợ giúp các bạn trong việc quyết định phải làm thế nào để hiểu và đàm phán những vấn đề liên quan tới sinh kế của mình.

- ✿ Mở đầu là những từ khó cần được giải nghĩa.
- ✿ **Chương 1:** Cung cấp thông tin chung về đập, bao gồm việc chúng được vận hành thế nào, ai là người hưởng lợi nhiều nhất và ai là người trả tiền cho việc xây đập.
- ✿ **Chương 2:** Trình bày về tác động của đập đối với cộng đồng và nguồn tài nguyên thiên nhiên.
- ✿ **Chương 3:** Mô tả các hoạt động phản đối đập trên thế giới và những thành công.
- ✿ **Chương 4:** Phác thảo một số ý tưởng về việc cộng đồng có thể làm để bảo vệ quyền lợi và thực hiện nghĩa vụ của mình.
- ✿ **Chương 5:** Cung cấp thông tin về những giải pháp lựa chọn tốt hơn nhằm đáp ứng nhu cầu của con người về nước, năng lượng và quản lý lũ.
- ✿ Cuối cùng là danh sách những tổ chức có quan tâm đến vấn đề này.

Chúng tôi chúc các bạn thành công trong việc bảo vệ nguồn sống của chính mình, bởi vì nước chính là sự sống.

Mạng lưới Sông ngòi Quốc tế

NHỮNG THÔNG TIN CƠ BẢN VỀ ĐẬP

❖ **Đập là gì?**

Đập là một bức tường xây chắn ngang sông. Đập có thể được xây bằng đất, đá hoặc xi măng. Người ta xây đập để chặn dòng chảy của sông, tạo ra một hồ chứa nhân tạo. Nước được giữ trong hồ chứa để sử dụng tạo ra điện năng, cấp nước tưới và nước sinh hoạt, trợ giúp vận tải đường sông, kiểm soát lũ và tạo khu du lịch, giải trí. Một số đập được xây dựng với mục tiêu đa chức năng.

Hơn 47.000 con đập lớn (cao hơn 15m) đã được xây dựng trên Thế giới. Các đập lớn hầu hết tập trung ở các nước Trung Quốc, Mỹ và Ấn Độ. Đập cao nhất Thế giới là trên 250m (cao hơn tòa nhà 60 tầng) và rộng hàng km. Chi phí xây dựng những con đập này lên tới hàng tỷ đô la và mất đến hơn 10 năm xây dựng.

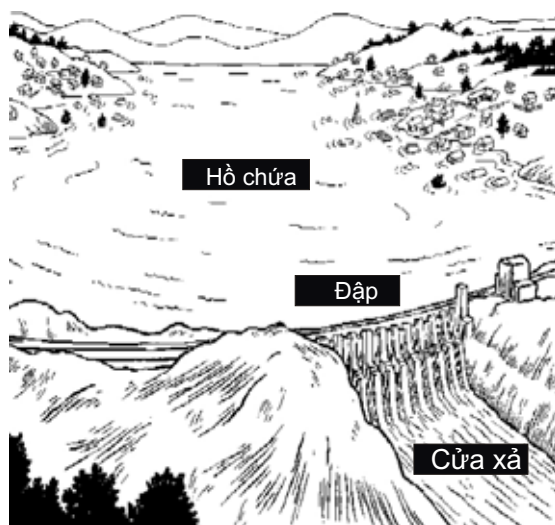
❖ **Đập có tác dụng gì?**

➤ **Nước được trữ trong hồ chứa** để phục vụ tưới và sinh hoạt. Nguồn nước này được đưa về các thành phố lớn và những nông trại sử dụng đường ống và kênh đào lớn.

➤ **Đập thủy điện** sử dụng nước để quay những tấm cánh tuốc bin tạo ra điện. Điện được tải về thành phố qua các đường dây tải điện. Sau khi chảy qua tuốc bin, nước lại được xả ra sông phía dưới hạ lưu.

➤ **Đập kiểm soát lũ**, trữ nước vào mùa mưa nhằm giảm bớt ngập lụt ở vùng hạ lưu.

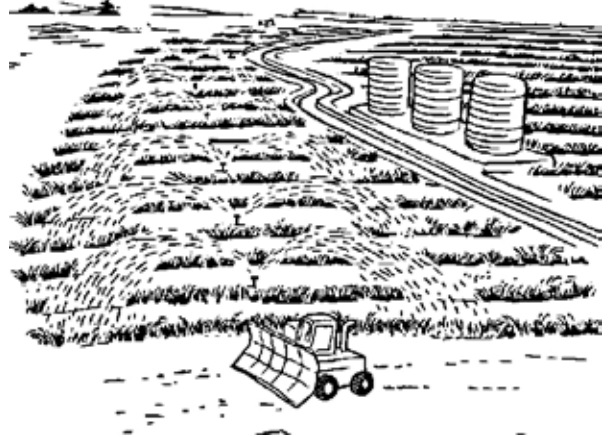
➤ **Đập hỗ trợ giao thông thủy**, trữ nước và xả nước khi mực nước sông thấp để giúp tàu thuyền có thể đi lại trên sông quanh năm. Loại này thường được xây sử dụng các khóa hoặc thiết bị chuyên dụng có thể nâng hoặc hạ thuyền, giúp thuyền có thể qua lại đập dễ dàng.

Đập có thể có nhiều hình thù và kích cỡ, nhưng tất cả đều có những đặc tính chung như sau: Hồ chứa - Đập - Cửa xả

❖ **Ai là người hưởng lợi?**
Ai chịu nhiều ảnh hưởng?

Các nhà máy và cư dân ở thành phố thường được hưởng lợi từ những dự án thủy điện hoặc trữ nước. Các nông trại lớn hưởng lợi từ việc chi phí thủy lợi rẻ. Các dự án đập thường làm tổn hại nguồn lợi của các cộng đồng nông thôn miền núi ven sông, còn các cộng đồng thành thị và các ngành công nghiệp lại được hưởng lợi. Đôi khi, những người hưởng lợi và những người chịu ảnh hưởng lại thuộc hai nước khác nhau.

Các trang trại lớn thường được hưởng lợi từ việc tưới và phát điện của đập

Các công ty xây dựng và các công ty thiết kế kỹ thuật cũng là những người được hưởng lợi. Họ nhận được hàng triệu đô la cho việc thiết kế và xây dựng đập. Chính phủ có thể được hưởng lợi từ việc thu thuế xây dựng hoặc vận hành đập. Do một lượng lớn tiền bạc được đổ vào xây dựng đập, thực tế đã xảy ra việc các quan chức chính phủ hoặc cán bộ của các công ty tham nhũng tư lợi cá nhân.

Người chịu ảnh hưởng và thiệt thòi nhất trong việc xây dựng đập lớn thường chính là cộng đồng dân cư sinh sống ở vùng sâu, vùng xa. Hàng triệu người đã phải tái định cư để nhường chỗ cho con đập. Hàng triệu người sống ở vùng hạ lưu của đập bị ảnh hưởng nặng nề về nguồn lợi và sinh kế.

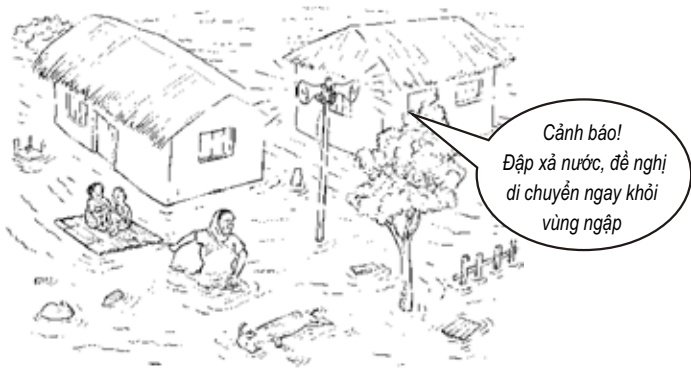
Những người chịu ảnh hưởng của việc xây đập lại thường ít khi được hưởng lợi từ dự án và chuyển tới những nơi đất canh tác xấu hơn

Tuy nhiên, việc cộng đồng bị ảnh hưởng không được tham gia vào quá trình ra quyết định đối với việc xây đập càng làm cho tình hình

thêm trầm trọng. Họ thường không được biết tới thông tin về dự án, hoặc quy hoạch về đất cũng như sinh kế mới. Họ cũng không mấy khi được hưởng lợi từ việc phát điện hoặc cấp nước của dự án, cho dù sống ngay bên cạnh hồ chứa.

❖ **Đập hoạt động như thế nào?**

Trong khi đập có thể mang lại một số lợi ích, nhưng chúng lại thường không sản xuất ra nhiều điện hoặc tăng được nhiều diện tích tưới như dự tính. Các đập thường cấp được nước ít hơn thiết kế. Điều này xảy ra là do các nhà thiết kế xây dựng đập thường tính quá lên về lượng nước sông có thể sử dụng.

Một số đập làm cho lũ lụt trở nên tồi tệ hơn, thay vì tốt hơn

Đập kiểm soát lũ có thể ngăn những con lũ nhỏ, nhưng lại đồng thời có thể làm những con lũ lớn trở nên tồi tệ hơn. Người dân dưới hạ lưu có thể xây nhiều nhà và các cửa hàng cửa hiệu hơn, vì họ cảm thấy an toàn.

Nhưng khi lũ lớn xảy ra và hồ chứa không thể giữ nổi lượng nước trong hồ thì các cộng đồng dưới hạ lưu có thể sẽ mất trắng tài sản và thậm chí cả sinh mạng của mình.

Đập không tồn tại vĩnh viễn. Chúng thường được xây dựng và hoạt động trong vòng một số năm nhất định. Tuổi thọ của đập phụ thuộc vào rất nhiều yếu tố, kể cả lượng phù sa bồi lắng. Thời gian qua đi, lòng hồ ngày càng bị bồi lắng và hậu quả là hồ chứa trở nên không còn hiệu quả như trước nữa cho tới khi nó phải ngừng hoạt động.

❖ **Ai trả tiền xây dựng đập?**

Khoảng 40 tỷ đô la đã được chi trả cho việc xây dựng đập mỗi năm. Do việc xây dựng đập rất tốn kém, chính phủ thường phải huy động nguồn vốn từ nhiều

nhà tài trợ khác nhau. Ngân hàng Thế giới là một trong những nhà tài trợ quan trọng trong các dự án đập. Ngân hàng phát triển công này đã chi tới 60 tỷ đô la cho việc xây dựng 600 đập trên toàn thế giới.

Người dân ở các nước giàu hưởng lợi từ các dự án đập theo 2 cách:
Các công ty nhận tiền xây dựng đập và chính phủ hưởng tiền lãi,
trong khi người dân ở các nước nghèo phải trả nợ.

CHƯƠNG 2

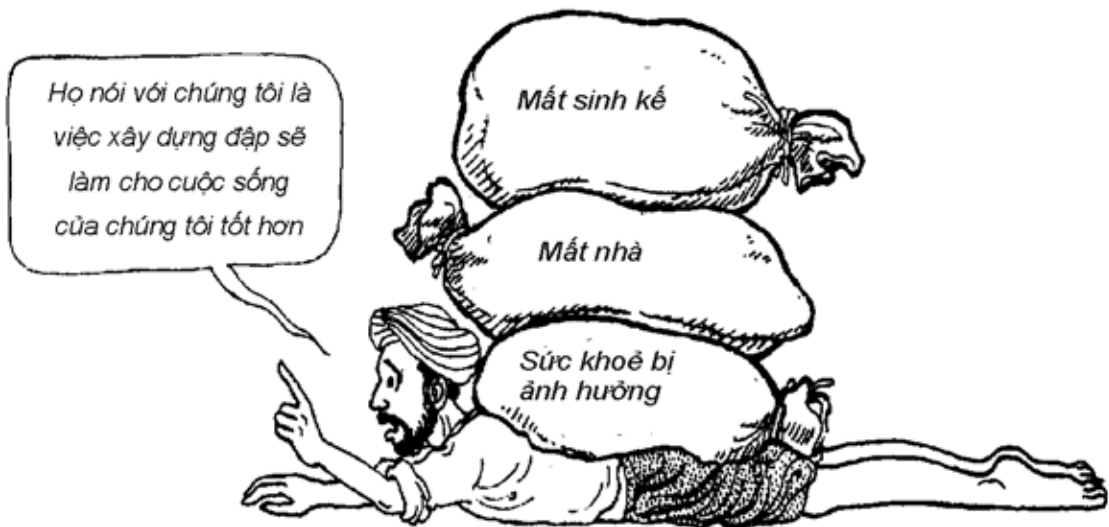
TÁC ĐỘNG CỦA ĐẬP

Khi Malisemelo Didian Tau mới nghe về kế hoạch xây dựng một đập lớn trên quê hương mình ở Lesotho (Châu Phi), cô đã phản đối. Nhưng các nhà đầu tư đã thuyết phục cô rằng, chỉ có một vài người sẽ phải di chuyển để nhiều người được hưởng lợi từ dự án. Họ hứa với Malisemelo và mọi người trong làng rằng sẽ có tiền đền bù, có nước, trường học và nhà ở mới. Nhưng mọi việc diễn ra không như đã hứa. Malisemelo nói “nếu chúng tôi không nhận được đủ đền bù đất đai thì con cháu chúng tôi sẽ chết, bởi vì đất đai là sinh kế của chúng tôi.”

Đó không phải là câu chuyện của riêng Malisemelo. Khoảng 40-80 triệu người trên Thế giới đã bị buộc phải rời khỏi mảnh đất quê hương để cho việc xây đập. Hầu hết họ đều trở nên nghèo hơn. Sinh kế, văn hóa và cộng đồng bị phá vỡ.

Hồ chứa đã làm ngập những vùng đất màu mỡ và môi trường sống của nhiều loài động thực vật quý. Sông ngòi bị hủy hoại. Các nguồn lợi thủy sản như tôm, cá cũng bị suy giảm, thậm chí một số loài động thực vật đã bị tuyệt chủng.

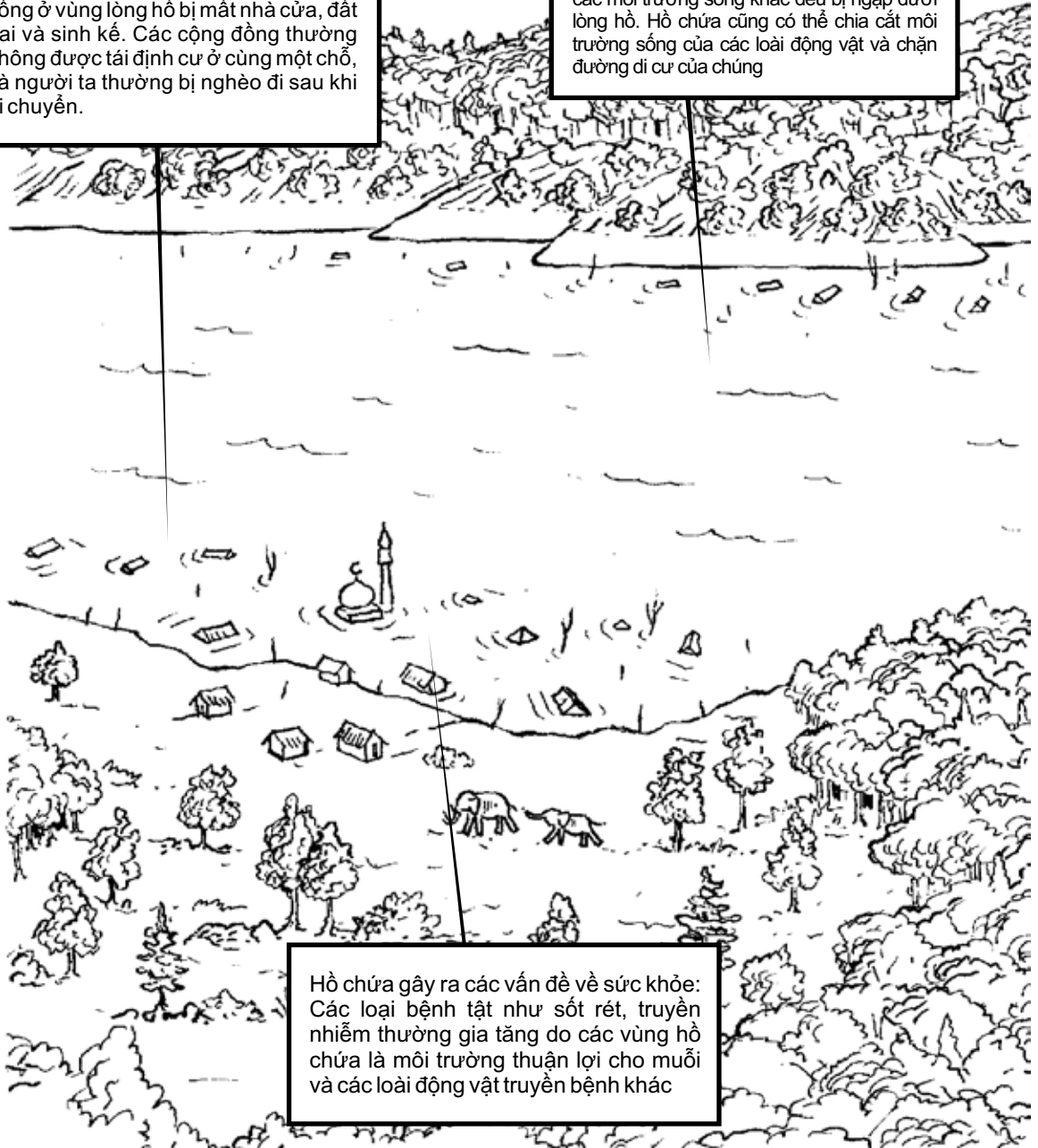
Chương này nhằm giải thích tác động của việc xây dựng đập đối với cộng đồng và các nguồn tài nguyên thiên nhiên. Chúng tôi xem xét một số tác động cụ thể của việc xây đập đối với các cộng đồng tái định cư và cộng đồng phía hạ lưu của đập. Sau đó, chúng tôi muốn thảo luận xem các cộng đồng ở Lesotho làm gì để bảo vệ cuộc sống và sinh kế của mình khỏi những tác động của đập lớn.

TÁC ĐỘNG CỦA ĐẬP

Đập phá vỡ cộng đồng: Các gia đình sống ở vùng lòng hồ bị mất nhà cửa, đất đai và sinh kế. Các cộng đồng thường không được tái định cư ở cùng một chỗ, và người ta thường bị nghèo đi sau khi di chuyển.

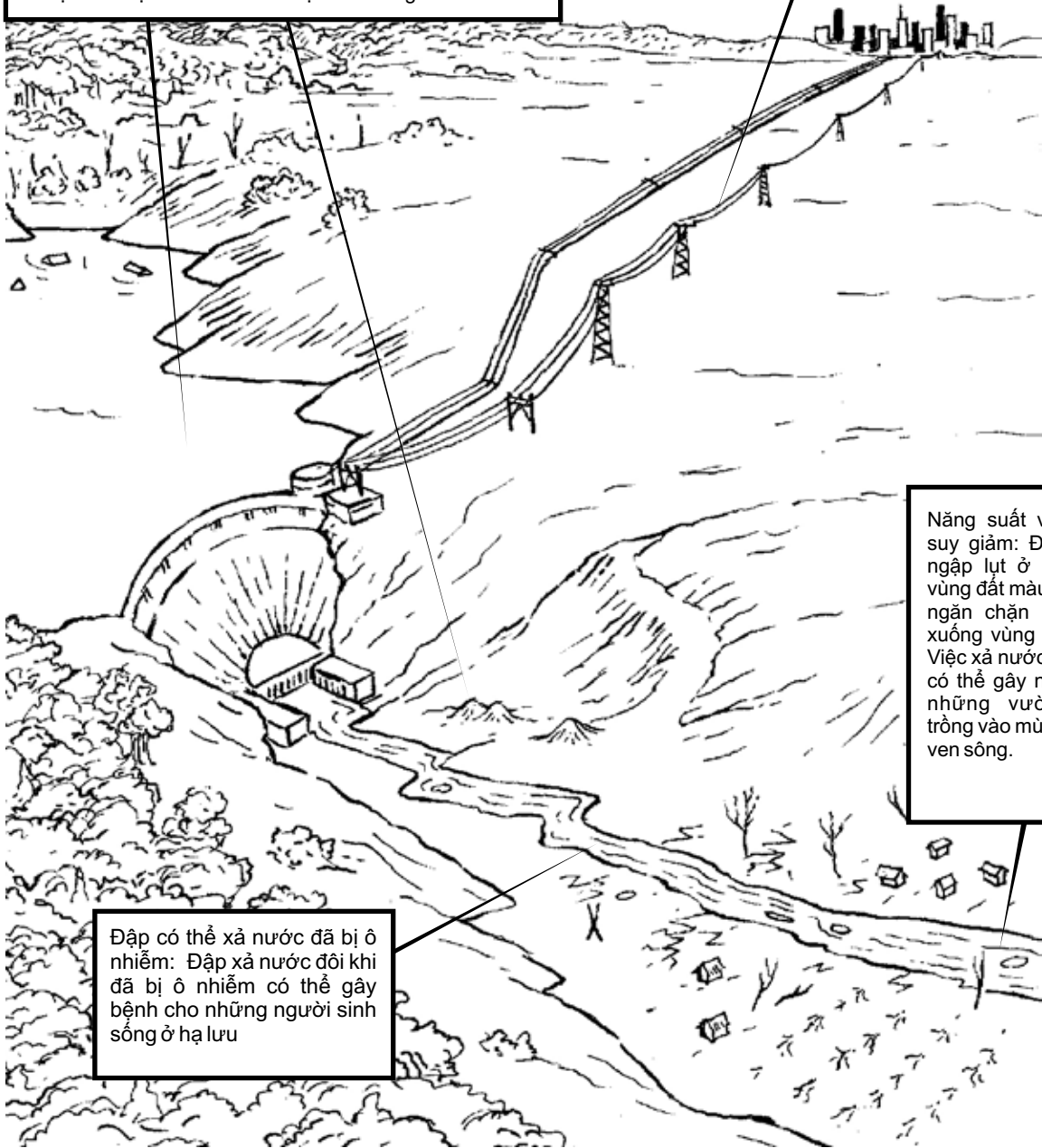
Đập phá hủy môi trường sống của các loài động vật: Rừng, các vùng đất ngập nước và các môi trường sống khác đều bị ngập dưới lòng hồ. Hồ chứa cũng có thể chia cắt môi trường sống của các loài động vật và chặn đường di cư của chúng

Hồ chứa gây ra các vấn đề về sức khỏe: Các loại bệnh tật như sốt rét, truyền nhiễm thường gia tăng do các vùng hồ chứa là môi trường thuận lợi cho muỗi và các loài động vật truyền bệnh khác

Đập gây suy giảm các loài cá và động vật thủy sinh: Sản lượng cá giảm đáng kể ở các vùng thượng nguồn do cá không thể di cư ngược dòng vượt qua đập. Phía dưới đập, việc thay đổi dòng chảy và chất lượng nước có thể làm giảm số lượng cá. Do vậy, những người sống phụ thuộc vào việc đánh bắt cá sẽ bị ảnh hưởng.

Đập cấp nước và điện cho những người giàu: Các hồ đập lấy nước từ sông, nơi những người nông dân và ngư dân nghèo phụ thuộc cuộc sống của họ, để cấp nước và điện cho những người có đủ khả năng trả tiền cho loại dịch vụ này.

Năng suất vụ mùa suy giảm: Đập gây ngập lụt ở một số vùng đất màu mỡ và ngăn chặn phù sa xuống vùng hạ lưu. Việc xả nước từ đập có thể gây ngập lụt những vườn rau trồng vào mùa cạn ở ven sông.

Đập có thể xả nước đã bị ô nhiễm: Đập xả nước đôi khi đã bị ô nhiễm có thể gây bệnh cho những người sinh sống ở hạ lưu

❖ **Thực tế xảy ra đối với tái định cư**

Các cộng đồng tái định cư phải chịu thiệt thòi

Một trong những tác động lớn nhất của việc xây đập là dẫn tới tình trạng tái định cư không tự nguyện. Các hồ chứa gây ngập lụt đất canh tác, bãi chăn thả, nhà cửa. Tuy một số hộ gia đình đã sống rất nhiều đời trên mảnh đất của mình nhưng vẫn bắt buộc phải di chuyển, vì toàn bộ làng bản sẽ bị ngập chìm dưới nước.

Việc tái định cư thường khiến cho cuộc sống các cộng đồng dân cư bị nghèo khó hơn. Do bản thân họ phải đối mặt với vấn đề an toàn lương thực và thu nhập. Nhiều người không thể sống phụ thuộc vào việc đánh bắt và canh tác ven sông do phải chuyển hẳn đi nơi khác. Các cộng đồng thậm chí phải chuyển tới các vùng đô thị và họ phải đối mặt với việc hội nhập tại nơi ở mới và những tệ nạn xã hội như nghiện hút và tội phạm.

Khoảng 40-80 triệu người trên khắp thế giới đã phải di chuyển do việc xây dựng đập

Một số hộ phải chuyển tới nơi đất khô cằn hoặc quá dốc không thể canh tác được

nghĩ rằng sẽ phát ốm nếu như phải di chuyển. Họ cho rằng nơi mới không phải là đất của chúng tôi, giống như di chuyển đến một đất nước mới. Cảm nhận của chúng tôi về quê hương, nơi chốn đã bị “phá vỡ”.

Việc tái định cư phá vỡ cấu kết cộng đồng và văn hóa. Các làng bản thường bị chia rẽ và anh em họ hàng không còn được sống gần nhau như trước. Cộng đồng các dân tộc thiểu số thường hay chịu ảnh hưởng của việc xây đập, do đập thường được xây ở các vùng núi cao. Nhiều địa điểm có giá trị văn hóa, mồ mả tổ tiên bị ngập dưới lòng hồ. Nhiều gia đình thậm chí còn bị mất toàn bộ đất đai của tổ tiên.

Một người dân thuộc dân tộc Nya Heun phải di chuyển khi xây dựng đập Houay Ho ở Lào đã nói: “Một số người

Những người dân bị ảnh hưởng thường chịu các tác động về vấn đề tâm lý và tình cảm. Rượu chè, trầm cảm, bạo lực gia đình, bệnh tật gia tăng sau khi họ chuyển đến nơi mới.

Vấn đề nảy sinh với tái định cư

Một số người dân tái định cư được nhận nhà mới. Họ phải di chuyển tới ở xen ghép với cộng đồng sở tại hoặc các khu tái định cư tập trung.

Các công ty xây dựng đập thường hứa sẽ tạo công ăn việc làm và cuộc sống tốt hơn ở nơi mới, với nhà cửa khang trang hơn, có điện, nước. Tuy nhiên, thực tế ít khi được như vậy. Các ngôi nhà khu tái định cư thường nhỏ và chất lượng kém. Người dân phải trả phí cho việc dùng điện và nước. Điều đó quá khả năng tài chính cho phép của họ. Họ thường nhận được ít đất canh tác hơn trước kia. Đất canh tác nơi mới thường kém chất lượng hơn.

Những người dân tái định cư thường không thể canh tác, đánh cá hay chăn nuôi gia súc như trước đây vẫn làm. Đôi khi chủ đầu tư khuyến khích họ chuyển sang các sinh kế mới như chăn nuôi trâu bò hoặc trồng các loại cây công nghiệp để bán ra thị trường.

Tuy nhiên, những kế hoạch này ít khi thành công và do vậy cuộc sống của họ ngày càng khó khăn hơn trước.

Nhiều người không nhận đủ tiền đền bù

Đền bù là số tiền hoặc hiện vật mà người dân được nhận cho những thiệt hại mà họ phải chịu. Khi người dân nhận được tiền mặt, số tiền đó thường không đủ để họ lo cho cuộc sống ở nơi mới. Nếu như người dân không quen với việc có nhiều tiền, họ sẽ không biết cách giữ tiền để đầu tư cho tương lai.

Không có đủ thức ăn hoặc tiền để sinh sống, các gia đình thường phải ở trong những khu nhà tồi tàn và đi làm thuê ở các nơi khác

Rất nhiều người không nhận được đền bù. Có trường hợp chính phủ nói rằng, họ không hợp pháp để nhận tiền đền bù bởi vì họ không có giấy tờ hợp pháp về sở hữu đất đai. Có những cộng đồng chia sẻ đất đai hoặc có những hộ canh tác trên đất do người khác sở hữu. Đôi khi lại do chính phủ không cho rằng họ sẽ bị ảnh hưởng.

Anh Zhang Qiu Lau, một người dân tái định cư thuộc công trình đập Xiaolangdi của Trung quốc, nói: “Chính phủ bảo chúng tôi là hi sinh ngôi nhà nhỏ của mình vì ngôi nhà lớn (lợi ích của đất nước). Họ hứa trả 15 cent cho một foot vuông (1 foot = 30,48 cm) cho ngôi nhà của chúng tôi và cấp cho chúng tôi đất canh tác mới thay cho đất cũ bị ngập. Nhưng cho tới nay, chúng tôi không nhận được gì cả, chẳng có tiền nữa. Và gia đình của chúng tôi, trước đây mỗi người có những nửa mẫu Anh đất rất màu mỡ nay chuyển đến Xiang Yan chỉ được nhận bằng một nửa diện tích cũ, và đất chất lượng lại kém”.

❖ **Hàng triệu người sống ở hạ lưu bị ảnh hưởng**

Đập đã và đang ảnh hưởng nghiêm trọng tới sinh kế của hàng triệu người sống ở hạ lưu. Tác động lớn nhất là tới hoạt động đánh bắt và canh tác.

Nghề cá bị ảnh hưởng nghiêm trọng

Đập ảnh hưởng tới nghề cá do thay đổi dòng chảy và chặn đường di cư của cá tới bãi đẻ trứng và môi trường sống vùng thượng nguồn. Sản lượng cá thường giảm đáng kể. Một số loài thậm chí bị tuyệt chủng. Hậu quả là nhiều người mất nguồn thực phẩm và nguồn thu nhập hàng ngày. Lối sống truyền thống cũng theo đó mà bị ảnh hưởng nghiêm trọng.

Sản lượng cá đánh bắt ở hạ nguồn đập Tucurui (Brazil) giảm 60% sau khi đập được xây dựng.

Giảm vụ mùa

Nhiều người phải gánh chịu thiệt hại về mùa màng. Thay đổi dòng chảy có thể gây xói lở bờ sông vùng hạ lưu dưới đập. Một số diện tích đất canh tác theo mùa bên sông bị ngập. Thậm chí hoa màu bị cuốn trôi khi mở cửa xả.

Sông ngòi chở nặng phù sa làm màu mỡ các cánh đồng ven sông sau mỗi mùa lũ. Đập chặn dòng chảy của sông lại, đồng thời cũng chặn luôn phù sa xuống vùng hạ du. Không có phù sa bồi đắp hàng năm, năng suất mùa vụ sẽ giảm, nông dân sẽ phải mua phân hóa học để bón cho cây.

Và nếu như chi phí đầu vào ngày càng cao thì nông dân thậm chí sẽ không muốn tiếp tục canh tác nữa.

Thiếu nước sạch

Ở những nơi xây dựng đập, nước sông vùng hạ lưu dưới đập thường bị bẩn hoặc ô nhiễm. Người và gia súc có thể bị bệnh nếu như uống nước nhiễm bẩn, đặc biệt là vào mùa khô, khi mực nước xuống thấp. Mọi người có thể bị đau mắt hoặc ngứa nếu tắm nước sông. Nước tưới cho các cánh đồng cũng có thể bị giảm đi.

Xả nước bất ngờ gây thiệt hại

Các nhà vận hành đập đôi khi quyết định bất ngờ xả nước. Điều này khiến cho mực nước sông dâng cao đột ngột. Người dân ở hạ lưu có thể không nhận được thông báo trước. Hậu quả là thuyền bè và ngư cụ có thể bị cuốn trôi. Trong một vài trường hợp, thậm chí có người bị chết đuối.

CÁC CỘNG ĐỒNG Ở LESOTHO ĐẤU TRANH CHỐNG ĐÓI NGHÈO

Trước khi đập Katse được xây dựng ở Lesotho, các cộng đồng dân địa phương có thể trồng mùa vụ quanh năm. Họ trồng bí ngô, đậu, đỗ, khoai tây và các loại rau khác. Các cánh đồng rộng lớn của họ sản xuất đủ lương thực để trao đổi.

Sau khi chuyển đến nơi tái định cư, họ trở nên nghèo hơn. Những lời hứa về đền bù và sinh kế mới đã không được thực hiện. Một số người đã chết.

“Cuộc sống ở đây, nơi tái định cư này, rất khó khăn. Chúng tôi gặp khó khăn trong mọi thứ, kể cả việc đi kiếm rau dại. Ở Molikaliko, chúng tôi có đủ thức ăn quanh năm. Ở đây, chúng tôi đói quanh năm”, Nkhono Maseipati, một người dân tái định cư của đập Katsse nói.

Các cộng đồng ở Lesotho vẫn còn phải đấu tranh để giành lấy sự công bằng về đền bù. Họ khiếu kiện các nhà đầu tư xây dựng đập, công khai hóa những mối lo ngại của mình tới thông tin đại chúng và các cấp liên quan. Cuối năm 2005, quan chức chính phủ đã hứa là sẽ đáp ứng những yêu cầu của người dân. Liệu lời hứa này có thành hiện thực hay không?

Nếu như các bạn nghe tin đập sẽ được xây dựng trên quê hương mình, bạn hãy nhớ tới câu chuyện này. Hãy nghĩ cuộc sống của bạn sẽ thay đổi thế nào nếu con đập được xây dựng? Hãy hình dung nó sẽ ảnh hưởng như thế nào tới gia đình, sinh kế, văn hóa và cộng đồng của bạn.

CÂU HỎI THẢO LUẬN:

CHƯƠNG 3

CÁC PHONG TRÀO PHẢN ĐỐI VIỆC XÂY DỰNG NHỮNG CON ĐẬP GÂY NHIỀU TÁC ĐỘNG TIÊU CỰC TRÊN THẾ GIỚI

Hàng triệu người trên thế giới đang phản đối việc xây đập lớn gây nhiều tổn hại. Các ngư dân ở Pakistan, nông dân ở Thái Lan, dân ở Guatemala đang đấu tranh phản đối việc xây đập. Các giáo sư ở Nhật Bản, và các tổ chức phi lợi nhuận bảo vệ quyền lợi của con người ở Uganda cũng đấu tranh chống lại việc xây dựng đập. Họ đấu tranh nhằm bảo vệ sinh kế của mọi người và nguồn tài nguyên thiên nhiên. Họ cũng đấu tranh để mọi người có thể tham gia vào quá trình ra quyết định đối với những dự án gây ảnh hưởng tới cuộc sống của họ.

Những cố gắng này ngày càng trở nên hữu hiệu hơn khi mọi người trong khu vực hoặc trên diễn đàn Quốc tế cùng hợp sức với nhau. Ngày nay, mạng lưới này có ở Châu Mỹ La Tinh, Đông và Đông Nam Châu Á, Nam Á, Châu Âu và Châu Phi. Những mạng lưới này bao gồm cả những người bị ảnh hưởng, các tổ chức phi lợi nhuận, tổ chức quần chúng, các nhà nghiên cứu và các nhóm khác. Mọi người sử dụng mạng lưới này nhằm chia sẻ thông tin, tổ chức các hoạt động liên kết và cùng nhau ngăn chặn việc xây những con đập gây nhiều tác động tiêu cực.

Những người này đã tổ chức 2 cuộc gặp mặt để chia sẻ kinh nghiệm và phát triển chiến lược cho các hoạt động của mình. Năm 1997, các thành viên từ 20 nước đã gặp mặt tại Brazil. Cuộc gặp mặt thứ 2 được tổ chức ở Thái Lan năm 2003 với 300 thành viên từ 61 nước. Phong trào này đang ngày càng lớn mạnh hơn.

❖ Thành công của các phong trào phản đối đập lớn gây nhiều tác động

Ít đập được xây dựng hơn

Phong trào phản đối đập trên Thế giới đã thành công trong việc ngăn chặn đập. Số lượng đập được xây giảm dần so với trước. Cũng bởi việc phản đối đập, nhiều chính phủ đã hủy bỏ các kế hoạch xây dựng đập.

Một số đập bị dỡ bỏ

Ngày nay, ở Mỹ và Châu Âu, những đập được xây dựng nhiều năm trước đây đã được dỡ bỏ hoặc cho ngừng hoạt động. Các con sông lại trở về như trước đây. Ở Pháp, một số đập trên sông Loire và sông Leguer mới được dỡ bỏ gần đây. Sau khi các con đập được dỡ bỏ, sự sống trở lại với những dòng sông. Cá hồi và các loài cá khác lại bơi ngược dòng như trước đây.

Quyền lợi của những người bị ảnh hưởng được chú trọng

Nhiều người bị ảnh hưởng bởi đập đã thành công trong việc bảo vệ quyền lợi của mình. Một số người nhận được đền bù nhiều hơn. Một số được tham gia vào quá trình ra quyết định. Còn một số khác lại được hưởng lợi nước tưới và điện.

Kết quả là đã có hướng dẫn Quốc tế nhằm nâng cao chất lượng của việc xây đập. Hướng dẫn này do Ủy Ban Thế Giới về Đập (WCD) soạn thảo. Theo Ủy Ban Thế Giới về Đập thì không nên xây dựng đập khi chưa có sự thỏa thuận với cộng đồng bị ảnh hưởng. Các nhà đầu tư xây dựng đập phải ký kết hợp đồng thỏa

thuận đền bù với cộng đồng bị ảnh hưởng. Nếu hợp đồng bị hủy bỏ và không được thực hiện thì những người bị ảnh hưởng phải có quyền khiếu kiện các nhà đầu tư. Nhiều chính phủ không đồng ý với bản hướng dẫn này, nhưng những người bị ảnh hưởng vẫn sử dụng hướng dẫn đó để đòi hỏi quyền lợi của mình.

Ít tiền được đầu tư cho việc xây đập hơn

Xây đập rất tốn kém. Các chính phủ ở Châu Mỹ La tinh, Châu Phi và Châu Á phải vay tiền của các ngân hàng phát triển để trả cho việc xây đập. Hai mươi năm trước, các nhà đầu tư bỏ rất nhiều tiền vào việc xây dựng đập. Ngày nay, do phong trào phản đối đập ngày càng mạnh, họ không đầu tư vào xây dựng đập nhiều như trước nữa. Điều này cũng phần nào gây khó khăn cho các chính phủ muốn xây dựng đập.

Người dân ở vùng đập Rasi Salai đã thành công

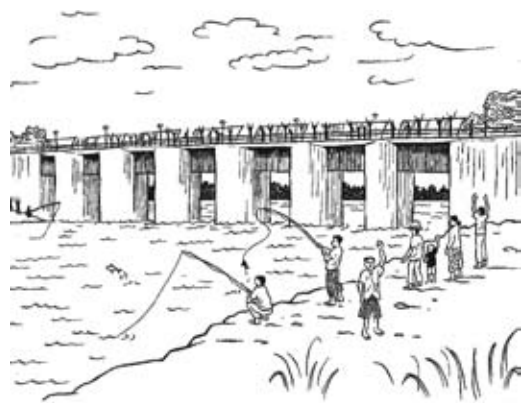
Năm 2000, cửa đập Rasi Salai ở Thái Lan đã được mở vĩnh viễn. Đây là một thành công rất lớn đối với cộng đồng bị ảnh hưởng.

Đập Rasi Salai làm ngập đất canh tác của hơn 15000 người. Đập chặn đường di cư của cá và ngập các vùng rừng. Đó là một thảm họa cho tất cả mọi người. Những người bị ảnh hưởng quyết định cùng nhau kêu lên chính phủ. Họ đề nghị mở cửa đập vĩnh viễn nhằm phục hồi hệ sinh thái sông và sinh kế của người dân.

Họ cùng nhau tạo ra một làn sóng thông tin nhằm thu hút sự chú ý của mọi người. Họ kéo lên chân đập khi đập bắt đầu tích nước. Cũng phải mất vài năm mới thuyết phục được chính phủ đồng ý mở cửa đập vĩnh viễn như yêu cầu của người dân.

Cuối cùng thì người dân cũng đạt được điều họ mong muốn. Từ đó đến nay, dòng sông Mun lại trở về như thuở ban đầu. Mọi người lại có thể cấy trồng ở các vùng đất bãi ven sông và đánh bắt cá. Cuộc sống lại trở về bình thường như cũ.

Buppa Kongtham, người đứng đầu phong trào phản đối đập Rasi Salai giải thích về việc tại sao cô lại tham gia vào việc này: “Cứu môi trường là cách duy nhất chúng tôi giúp con cháu của mình trong tương lai. Đó là cái hiện tôi đang làm cho chúng.”

❖ Thành công... nhưng đập vẫn gây ảnh hưởng tới các cộng đồng dân cư

Có nhiều thành công lớn, nhưng vẫn còn rất nhiều việc phải làm. Nhiều nơi trên thế giới, đập vẫn tiếp tục được xây dựng. Nhiều người vẫn mất nhà cửa, ruộng vườn để dành đất cho việc xây đập. Nhiều chính phủ và các nhà đầu tư vẫn có những kế hoạch lớn để xây thêm nhiều đập.

- Chúng ta cần tăng cường sức mạnh trong việc phản đối các đập lớn.
- Chúng ta cần đoàn kết, hỗ trợ và học hỏi lẫn nhau trong việc bảo vệ quyền lợi của những người bị ảnh hưởng.

Nếu chúng ta cùng nhau lên tiếng thì sẽ có ít đập hơn được xây dựng trong tương lai.

CHƯƠNG 4

LÀM THẾ NÀO ĐỂ TỔ THÁI ĐỘ PHẢN ỨNG LẠI ĐỐI VỚI VIỆC XÂY DỰNG ĐẬP CÓ HIỆU QUẢ

Có rất nhiều thứ bạn có thể làm để tổ thái độ phản ứng lại đối với việc xây đập và bảo vệ quyền lợi của mình. Bước đầu tiên là thu thập thông tin về con đập và những tác động tiềm tàng của nó tới cộng đồng của bạn. Sau đó bạn phải tự xác định mình muốn gì và làm sao để đạt được điều đó, rồi tiến hành công việc.

Nên bắt đầu công việc càng sớm càng tốt. Một số những hoạt động quan trọng bạn có thể làm trong suốt quá trình là thu thập và phổ biến thông tin, tổ chức mọi người trong cộng đồng cùng làm việc với các nhóm ở cấp quốc gia, vùng và quốc tế.

Ở một số nước, việc tổ thái độ phản ứng đối với việc xây đập có thể gây nguy hiểm cho cộng đồng và những người tham gia. Do vậy, điều quan trọng là phải hiểu được những rủi ro có thể xảy ra và điều chỉnh các hoạt động cho thích hợp.

Chương này đưa ra một số khuyến nghị giúp bạn trong việc phát triển kế hoạch hoạt động của mình trong suốt quá trình xây dựng đập. Cuối cùng là phần mô tả 3 giai đoạn xây dựng đập và xác định các bước quan trọng, bạn nên tiến hành trong từng giai đoạn.

Ngày 14 tháng 3 là Ngày Quốc Tế phản đối việc xây Đập, cũng là Ngày Bảo vệ Sông ngòi, và nêu cao khẩu hiệu Nước vì Sự Sống. Hàng trăm nhóm diễu hành trên khắp thế giới phản đối việc xây đập, kỷ niệm chiến thắng và tổ chức các hoạt động nâng cao nhận thức của cộng đồng. Bằng các tổ chức các hoạt động trong ngày 14 tháng 3 bạn sẽ giúp mọi người trong nước và Thế giới hiểu thêm về các vấn đề mình đang gặp phải.

❖ **Lập kế hoạch cho các hoạt động**

1. Thu thập thông tin

Điều quan trọng là phải hiểu rõ được con đập sẽ ảnh hưởng như thế nào tới cộng đồng địa phương và dòng sông. Có thể thu thập số liệu thực tế chính từ các thành viên trong cộng đồng. Các tổ chức phi lợi nhuận, các nhà khoa học thuộc các trường đại học và các nhóm khác cũng có thể phụ giúp. Sau đây là một số câu hỏi nên nghĩ đến:

- Những khu đất canh tác và những làng bản nào sẽ bị ảnh hưởng bởi đập?
- Bao nhiêu người sẽ phải di chuyển?
- Bao nhiêu người sẽ mất đất canh tác và bao nhiêu người hiện đang sống phụ thuộc vào việc đánh bắt sẽ bị ảnh hưởng?
- Giá trị về đất, hoa màu, nhà cửa và đánh bắt sẽ bị mất?
- Mức độ đền bù dự kiến của dự án ra sao?
- Ai là người khởi xướng việc xây đập? chính phủ hay nhà đầu tư, hay cả hai?
- Ai sẽ trả tiền cho việc xây đập?

2. Xác định mục tiêu

Bước tiếp theo là xác định mục tiêu và xây dựng kế hoạch hoạt động nhằm đạt được mục tiêu của mình. Sau đây là một số điều cần lưu ý:

- Mọi người mong muốn điều gì?
- Có muốn ngừng việc xây đập hay không?
- Có muốn được đền bù thỏa đáng hơn không?
- Có muốn được tham gia vào quá trình ra quyết định liên quan tới con đập hay không?

Việc thống nhất ý kiến trong nội bộ cộng đồng là điều rất quan trọng. Nên chuyển tải những mong muốn của mình thành yêu cầu thiết thực như: “Đề nghị ngừng xây đập” hoặc “Đề nghị đền bù thỏa đáng hơn”.

3. Phải xác định được ai là đồng minh và ai không đồng ý với mình

Tạo đồng minh ủng hộ và hỗ trợ là một trong những điều quan trọng nhất trong chiến lược hoạt động. Hãy nghĩ xem ai có thể giúp mình trong việc này. Thành công của công việc phụ thuộc sự ủng hộ và nhất trí trong cộng đồng, ngoài xã hội và các nhóm khác.

Nhĩ xem ai không nhất trí với ý tưởng này? Điểm mạnh và điểm yếu của họ là gì? Làm sao để thuyết phục được họ?

4. Xác định rõ mục tiêu là gì

Cần nhắc kỹ xem mình mong muốn điều gì. Ai là người quyết định việc xây dựng con đập này? Nhà nước, công ty điện hay nhà tài trợ nước ngoài? Đó là những đối tượng tác động của hoạt động. Sau đó xác định xem đối tượng nào dễ tiếp cận và dễ gây ảnh hưởng hơn?

5. Sử dụng chiến lược như thế nào để thay đổi quan điểm của các đối tượng về việc xây dựng đập?

Điều gì có thể thuyết phục các đối tượng thay đổi quan điểm và ủng hộ yêu cầu của chúng ta? Liệu các hoạt động của chúng ta có hiệu quả hay không? Liệu các thông tin đại chúng có giúp họ thay đổi quan điểm hay không?

Thông thường việc kết hợp hoạt động mang lại hiệu quả hơn cả. Hãy lập kế hoạch về thời gian cho từng hoạt động. Đảm bảo rằng tất cả mọi người hiểu rõ trách nhiệm của mình trong từng hoạt động. Đó chính là chiến lược hoạt động của chúng ta.

6. Bạn cần bao nhiêu tiền cho các hoạt động này?

Mỗi một hoạt động đều cần một số chi phí nhất định cho các việc như họp bà con, máy tính và internet, điện thoại, in ấn. Nhiều nhóm xin tài trợ của các nhà hảo tâm, nhưng có nhiều nhóm xin tài trợ từ các tổ chức tài trợ. Nếu bạn cần tài trợ, tốt nhất nên liên hệ với các tổ chức phi lợi nhuận lớn trong nước. Họ có thể có ý tưởng giúp cho việc tìm kiếm tài trợ.

Thảo luận về kế hoạch hoạt động trong cộng đồng để đảm bảo rằng mọi người đều hiểu rõ được vấn đề

❖ Chiến lược quan trọng đối với các hoạt động phản đối đập

Một số chiến lược có thể hiệu quả ở tất cả các giai đoạn. Đây là một số ý tưởng cho các hoạt động ở địa phương.

Tổ chức và huy động

Huy động người dân bị ảnh hưởng nói lên tiếng nói của mình. Thành công của việc vận động phụ thuộc vào việc đoàn kết mọi người. Nhiều khi chủ dự án tạo ra xung đột giữa các thành viên cộng đồng. Bằng cách hợp tác và đoàn kết ngay từ đầu, sẽ khó khăn hơn cho các nhà đầu tư nếu họ muốn chia rẽ chúng ta.

Một cách để huy động mọi người là thành lập nhóm của riêng mình. Chúng ta có thể kết hợp với các nhóm khác để tạo thành một hệ thống. Tìm hiểu xem có mạng lưới quốc gia hoạt động trong lĩnh vực này không. Tổ chức họp mặt bà con để lập kế hoạch và thảo luận về hoạt động. Liên kết với các tổ chức phi lợi nhuận, các nhà khoa học, nhà nghiên cứu, luật sư, kỹ sư.

Gây sự chú ý của dư luận về các hoạt động của mình. Các hoạt động này sẽ thành công nếu như chúng ta nhằm vào các tổ chức đưa ra quyết định về việc có nên xây con đập này hay không.

Phân tán thông tin

In ấn tờ rơi, áp phích, báo cáo nhằm nâng cao nhận thức, hiểu biết của mọi người trong cộng đồng về tác động của đập. Những tài liệu này có thể phân phát cho các cộng đồng bị ảnh hưởng, công chúng nói chung, các nhóm làm việc về môi trường và xã hội trong cả nước và các cơ quan nhà nước. Đây là cách rất tốt để mọi người đều biết đến vấn đề này.

Làm việc với báo chí

Đưa ra công luận những vấn đề của chúng ta (qua đài, báo, vô tuyến). Điều này sẽ giúp chính phủ và nhà đầu tư chú ý hơn tới vấn đề này và lắng nghe xem chúng ta mong muốn điều gì. Tham khảo ý kiến của các tổ chức phi lợi nhuận và các nhóm hỗ trợ khác xem họ có ý tưởng nào khác về việc chuyển tải thông tin hay không.

Vận động chính phủ và nhà tài trợ

Gặp gỡ với các nhà lập chính sách và bày tỏ mối lo lắng của mình về vấn đề này. Cố gắng thuyết phục các quan chức chính phủ Trung ương và địa phương, các đại biểu quốc hội ủng hộ yêu cầu của chúng ta. Viết thư cho những người có vai trò quyết định ở Trung ương và cho cả nhà đầu tư. Nếu đập được xây dựng do tiền tài trợ nước ngoài, hãy liên hệ với các tổ chức phi chính phủ Quốc tế để tìm sự hỗ trợ.

Hoạt động hợp pháp

Đôi khi có thể tìm luật sư để xem chủ đầu tư có vi phạm luật hay không để làm chậm tiến độ xây dựng hoặc yêu cầu đền bù thỏa đáng hơn. Có những công ty luật không đòi chi phí cho những hoạt động này.

Đề xuất các giải pháp

Tim đến các chuyên gia nhờ họ giúp đỡ trong việc đề xuất các giải pháp đối với đập (xem chương 5 để biết thêm thông tin).

NGƯỜI DÂN BRAZIL PHẢN ĐỐI ĐẬP PILAR

Vào những năm 1990, các công ty nước ngoài có thể lực muốn xây dựng đập trên con sông Piranga, thuộc bang Minas Gerais của Brazil. Con đập này sẽ làm cho 133 gia đình phải tái định cư và ảnh hưởng nghiêm trọng tới nguồn cá trên sông. Hàng ngàn người dân vùng hạ lưu sẽ bị ảnh hưởng do việc thay đổi dòng chảy và mực nước sông.

Người dân địa phương, một tổ chức phi lợi nhuận, các nhà nghiên cứu thuộc trường đại học và nhà thờ đã hợp sức cùng nhau chống lại việc xây con đập này. Họ làm việc cùng nhau và tìm ra những tác động mà con đập sẽ gây ra cho cuộc sống của mình. Họ đọc báo cáo của công ty và phát hiện ra rất nhiều vấn đề. Họ chia sẻ thông tin đó với các quan chức chính phủ, những người cũng lo lắng về các tác động môi trường của con đập.

Tổ chức phi lợi nhuận và các nhà nghiên cứu giải thích nghiên cứu về môi trường cho người dân để chuẩn bị cho buổi tham vấn cộng đồng. Họ đồng thời cũng giúp nông dân so sánh quan điểm của riêng họ về đất đai, sinh kế và nguồn lực với những quan điểm được trình bày trong các nghiên cứu chính thức.

Cộng đồng được chuẩn bị kỹ lưỡng trước buổi tham vấn. Trẻ em đọc thơ về con sông Piranga, người lớn thì treo các khẩu hiệu yêu cầu công ty đầu tư rút lui. Đại diện của cộng đồng bày tỏ lo ngại của họ một cách mạnh mẽ. Áp lực của cộng đồng, phê phán thiếu sót của báo cáo tác động môi trường và lo ngại của các quan chức chính phủ về dự án đã khiến các công ty đầu tư phải quyết định ngừng dự án.

Vài năm sau, khi một trong những công ty đầu tư cố gắng quay lại để xây dựng đập mới, người dân một lần nữa lại cùng nhau nói “không”. Họ không đồng ý cho các nhân viên đo đất. Sau 43 ngày các nhân viên đó phải rút đi và người dân đã thành công.

NGHIÊN CỨU CỦA NGƯỜI DÂN THÁI LAN

Trong mấy năm qua, người dân sống dọc sông Salween ở biên giới Thái Lan-Burma phản đối kế hoạch của chính phủ xây dựng đập dọc con sông này. Họ quyết định tiến hành nghiên cứu sử dụng tri thức bản địa của chính mình để ghi lại cách họ sử dụng và phụ thuộc vào dòng sông.

Trong hơn 2 năm, người dân tộc thiểu số Thái Karen thuộc 50 làng bản đã thu thập số liệu về cá, ngư cụ truyền thống, rau cỏ, cây thuốc và các nguồn tài nguyên thiên nhiên. Các cán bộ của các tổ chức phi lợi nhuận, tình nguyện viên giúp ghi chép dữ liệu và viết báo cáo, nhưng bản thân người dân trong cộng đồng mới là những người nghiên cứu chính. Người dân xác định rất nhiều loài cá, cây cỏ, các loại cây ăn được dọc con sông mà họ vẫn thường sử dụng làm thực phẩm. Người dân sử dụng nghiên cứu để chứng minh rằng dòng sông và cánh rừng quan trọng như thế nào đối với cuộc sống của họ.

Làm thế nào để tự tiến hành nghiên cứu:

Bước 1: Tổ chức họp mặt tất cả mọi người muốn tham gia vào nghiên cứu. Mời càng nhiều người thuộc các cộng đồng bị ảnh hưởng khác nhau càng tốt. Bàn luận về việc mình sống phụ thuộc vào con sông như thế nào và quyết định chúng ta muốn nghiên cứu những gì.

Bước 2: Chia nhỏ các nhóm nghiên cứu. Mỗi nhóm cần có những người am hiểu về vấn đề được nghiên cứu. Ví dụ, người đánh cá nên làm nghiên cứu về cá, những người trồng rau nên nghiên cứu về rau.

Bước 3: Quyết định phương pháp nghiên cứu. Sau đây là một vài ý tưởng:

Nhóm về cá: Chia dòng sông thành từng khu vực nhỏ. Phân công mỗi nhóm làm về cá nghiên cứu một vùng. Sau mỗi lần bắt cá, thu thập mẫu. Họp nhóm để xác định tên cá, nói về môi trường sống của loài, thói quen di cư, kích cỡ, trọng lượng và cách đẻ trứng. Nếu có máy ảnh, hãy chụp ảnh. Kèm theo ảnh là chú dẫn tất cả thông tin về loài đó.

Vườn rau ven sông: Chia dòng sông thành các khu vực. Tại mỗi khu vực, đo kích cỡ của từng mảnh vườn. Viết rõ ai sở hữu mảnh vườn đó, mảnh vườn đó trồng những loại cây gì, và họ sử dụng các sản phẩm như thế nào (ví dụ, để ăn hay để bán). Nếu sản phẩm được mang bán thì ghi rõ giá cả của từng loại.

Bước 4: Ghi lại toàn bộ thông tin thu thập được và in ấn. Sử dụng báo cáo để thuyết phục những người ra quyết định.

❖ **Chúng ta có thể làm gì tại mỗi giai đoạn xây dựng đập?**

Phần này mô tả 3 giai đoạn của việc xây dựng đập và những hoạt động cụ thể mà ta có thể tiến hành. Ba giai đoạn chính của quá trình xây dựng đập bao gồm: trước khi xây dựng, xây dựng và vận hành.

Giai đoạn 1: Trước khi xây dựng

Thời gian: từ 2 đến 20 năm hoặc lâu hơn nữa

Chuyện gì xảy ra trong thời gian này?

Trước khi đập được xây dựng, các nhà đầu tư lên kế hoạch và tiến hành nhiều nghiên cứu để xem liệu có khả thi khi xây đập ở đó hay không. Họ cũng xem xét những tác động có thể xảy ra nếu như đập được xây dựng. Hầu hết những nghiên cứu này do các công ty nước ngoài tiến hành.

1. Nghiên cứu tiền khả thi: Đây là nghiên cứu nhằm xác định là có khả năng xây dựng và vận hành đập. Nghiên cứu này xác định vị trí thích hợp cho việc xây đập, tính toán xem đập có thể sản xuất bao nhiêu điện, hoặc cấp bao nhiêu nước, đồng thời dự trù chi phí cho dự án.

2. Nghiên cứu khả thi và thiết kế chi tiết: Nghiên cứu này xem xét tất cả các thông tin cần thiết để xây dựng đập, ví dụ như khí hậu, địa chất, lưu lượng nước trên sông v.v... Nếu như thấy người lạ mang các thiết bị đến làng mình để đo đạc và khoan thì có lẽ là họ đang tiến hành nghiên cứu khả thi.

3.Đánh giá tác động môi trường (ĐTM): là nghiên cứu đánh giá xem xét các tác động của dự án tới môi trường. Trong mỗi báo cáo sẽ phải có phần đề xuất giảm thiểu các tác động tiêu cực. Hầu hết các báo cáo ĐTM đều nói rằng các tác động có thể được giảm thiểu và khuyến nghị nên xây dựng đập.

4.Quy hoạch tái định cư/Kế hoạch phát triển xã hội: Kế hoạch này bao gồm các kế hoạch cho những người tái định cư bắt buộc, phải di chuyển khỏi vùng lòng hồ. Nó cũng bao gồm kế hoạch đền bù cho người dân bị ảnh hưởng. Những người dân sống ở vùng hạ du không được đưa vào trong kế hoạch này.

Một khi những nghiên cứu này hoàn thành, chủ đầu tư sẽ gặp chính phủ và ngân hàng để huy động tiền cho việc xây dựng đập.

Chúng ta có thể làm gì ở giai đoạn này?

Đây là thời gian tốt nhất để gây ảnh hưởng tới dự án. Nếu chúng ta cho rằng con đập sẽ gây ảnh hưởng nghiêm trọng tới cộng đồng của mình thì hãy cố gắng để thuyết phục người ta không xây nó nữa. Tìm hiểu xem theo đúng luật thì mình có những quyền lợi gì. Yêu cầu được tổ chức nghe trình bày về kế hoạch xây đập và ý kiến của người dân để mình có thể xác định được ai là người hưởng lợi và ai là người chịu thiệt thòi. Tiến hành các hoạt động hợp pháp để đạt được mục đích của mình. Kết hợp với các chuyên gia để đưa ra các giải pháp tốt hơn hoặc kế hoạch đền bù thỏa đáng hơn và công khai hóa những thông tin này.

Thậm chí nếu quá trình vận động ngừng xây đập thành công, người ta vẫn có thể có kế hoạch xây đập trong tương lai. Do vậy cố gắng hợp tác chặt chẽ với nhau lâu dài là điều rất quan trọng.

Rà soát, xem xét lại các nghiên cứu về đập:

Yêu cầu các báo cáo nghiên cứu phải được công khai. Nếu như chúng ta có những báo cáo đó thì cần sự trợ giúp của các chuyên gia xem xét và nhận xét những báo cáo này, đưa những nhận xét đó ra công luận. Rất nhiều chuyên gia sẵn sàng tự nguyện làm việc này. Họ có thể xác định các vấn đề và dự báo chuyện gì có thể xảy ra nếu như đập được xây dựng.

Tự tiến hành nghiên cứu của mình:

Thông thường đập được xây dựng mà không hề có nghiên cứu nào về việc các cộng đồng phụ thuộc vào sông như thế nào. Nếu đập được xây dựng, những

người bị ảnh hưởng ít khi được đền bù thỏa đáng bởi vì không có nghiên cứu nào chỉ ra những mất mát của họ. Điều quan trọng là làm sao ghi lại được sinh kế của cộng đồng phụ thuộc vào dòng sông như thế nào. Những nghiên cứu này cũng phải chỉ ra những tác động tiêu cực có thể xảy ra của việc xây đập. Những người dân Thái đã sử dụng phương pháp này rất hiệu quả.

Nhằm vào các nhà tài trợ

Chúng ta cần tìm hiểu xem ai có khả năng tài trợ cho dự án. Nếu là nhà tài trợ nước ngoài thì nên liên hệ với các tổ chức phi chính phủ ở nước họ để yêu cầu họ ủng hộ mình. Xem danh sách liên hệ ở phần phụ lục.

Yêu cầu các thỏa thuận hợp pháp

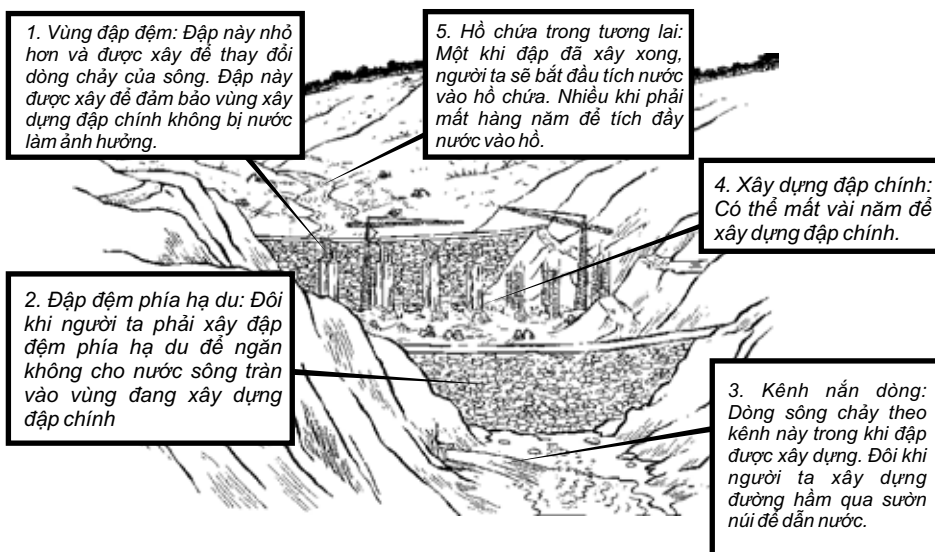
Nếu phải tái định cư thì nên ký kết những thỏa thuận hợp pháp với chủ đầu tư bao gồm mọi điều khoản liên quan đến việc đền bù. Cần phải hiểu rõ mọi điều ghi trong thỏa thuận. Không ký những văn bản mà mình không hiểu. Các chủ đầu tư thường hứa hẹn rất nhiều điều như nhà mới, đất canh tác tốt hơn, nhưng những điều này ít khi thành hiện thực.

Giai đoạn 2: Xây dựng

Thời gian: 5 đến 15 năm. Quá trình xây dựng thường lâu hơn dự kiến. Đôi khi đó là do khó khăn về kỹ thuật, nhưng đôi khi đó cũng là do tham nhũng.

Điều gì xảy ra trong quá trình này?

Quá trình xây dựng đập thường bao gồm những bước sau:

Chúng ta có thể làm gì trong giai đoạn này?

Những yêu cầu của chúng ta vẫn có thể được đáp ứng kể cả khi đập đã bắt đầu được xây dựng. Chúng ta có thể yêu cầu đền bù cao hơn, ngừng dự án hoặc giúp cho dự án được thực hiện tốt hơn. Điều quan trọng là ta phải biết mình muốn gì và làm như thế nào.

Giám sát xây dựng và tái định cư

Chúng ta nên giám sát xem việc xây dựng và tái định cư được thực hiện như thế nào. Nếu như chủ đầu tư không thực hiện lời hứa hoặc làm theo đúng quy trình thì chúng ta nên có các hoạt động yêu cầu họ phải giữ đúng lời hứa.

Hợp tác với các tổ chức phi lợi nhuận quốc tế

Nếu như dự án được các ngân hàng nước ngoài tài trợ, ta nên hợp tác với các tổ chức phi lợi nhuận quốc tế để đảm bảo rằng họ cũng nhận được đầy đủ thông tin về các vấn đề của dự án. Đôi khi nhà tài trợ cần gây sức ép đối với cơ quan thực hiện dự án nếu như họ không thực hiện việc xây dựng hoặc tái định cư như kế hoạch đề ra. Nếu việc thực hiện dự án không tốt, nhà tài trợ có thể ngừng việc chuyển tiền cho tới khi mọi việc được tiến triển tốt.

Giai đoạn 3: Vận hành

Thời gian: Khoảng 50 năm

Chuyện gì xảy ra trong giai đoạn này?

Tuổi thọ của đập bắt đầu được tính sau khi việc xây dựng hoàn thành. Một số hồ chứa nhanh chóng bị bồi lắng. Một số đập chịu lực không tốt thậm chí đã bị vỡ.

Một khi đập đã hết tuổi thọ, cần phải nâng cấp hoặc cho đập ngừng hoạt động. Trên thế giới có nhiều nhóm yêu cầu đập ngừng hoạt động do các tác động tiêu cực tới dòng sông và con người.

Chúng ta có thể làm gì trong giai đoạn này?

Yêu cầu đền bù

Thậm chí khi đập đã được xây dựng, có những chủ đầu tư và chính phủ vẫn có trách nhiệm đền bù. Chúng ta phải tìm hiểu xem tình hình thực tế của mình là gì?

Nhiều người trên khắp thế giới bị ảnh hưởng bởi việc xây đập vẫn đòi đền bù cho những thiệt hại trong quá khứ. Họ đòi hỏi các chủ đầu tư (có thể là chính phủ, ngân hàng, các công ty) chịu trách nhiệm về tác động do đập gây ra và đền bù cho các cộng đồng bị ảnh hưởng. Một số đã thành công. (Xem hộp phía dưới)

Yêu cầu thay đổi chế độ vận hành

Chúng ta cũng có thể yêu cầu thay đổi chế độ vận hành của đập nhằm giúp dòng sông chảy một cách tự nhiên hơn. Đây gọi là vận hành lại đập. Việc này có thể kéo theo thay đổi về sản lượng điện tại các thời điểm khác nhau trong ngày. Hoặc cũng có thể dẫn đến việc xả nhiều nước xuống hạ du hơn. Trên thế giới cũng có nhiều nhóm đấu tranh đòi thay đổi chế độ vận hành của đập.

YÊU CẦU ĐÈN BÙ Ở GUATEMALA

Trong khi Guatemala đang ở trong cuộc nội chiến, chính phủ xây đập Chixoy ở lãnh thổ vùng Maya Achi. Vùng Maya Achi thuộc về một số nhóm dân tộc ít người. Sau khi người dân ở đây từ chối di chuyển, quân đội đã cưỡng chế giết chết 400 người vào năm 1982. Hơn 3.500 người bị buộc phải di dời. Hàng ngàn người bị mất đất và sinh kế.

Trong nhiều năm, những người phải di chuyển sống rất khổ cực. Nhưng họ không chịu nhường bước. Họ đòi hỏi được đền bù những thiệt hại về xã hội, vật chất và kinh tế.

Cùng với một số các tổ chức phi lợi nhuận và các nhà nghiên cứu, những người bị ảnh hưởng tiến hành nghiên cứu chỉ ra các tác động của đập tới môi trường, nguồn tài nguyên thiên nhiên, nghèo đói và mất an ninh lương thực. Nghiên cứu này đã giúp chỉ ra những người dân ở Maya Achi mất mát những gì và vì sao họ lại xứng đáng được đền bù.

Tháng 11 năm 2004, cộng đồng dân cùng nhau tụ tập 2 ngày ở trên đập và đưa ra các yêu cầu của mình, chính phủ cuối cùng đã đồng ý thành lập một Ủy ban để đàm phán chuyện đền bù. Ủy ban này đã họp phiên đầu tiên vào tháng 12 năm 2005.

Cristobal Osorio Sacher, một người sống sót trong vụ thảm sát năm 1982, nói: “Việc đền bù giúp chúng tôi khôi phục lại niềm tin, tôn trọng văn hóa và quyền lợi của chúng tôi. Điều này cũng có nghĩa là chúng tôi lại có thể sống một cuộc sống đầy đủ hơn, có các dự án mang lại lợi ích cho cộng đồng và nâng cao năng lực của mọi người. Nó giúp chúng tôi cảm thấy mình lại có tương lai và có thể có một cuộc sống mới tốt đẹp hơn”.

Câu hỏi thảo luận:

- Nếu chúng ta bị ảnh hưởng bởi việc xây đập, thì chúng ta mất những gì sau khi đập được xây?
- Hình thức đền bù nào giúp cho cộng đồng khôi phục cuộc sống một cách tốt nhất?
- Ai là người phải chịu trách nhiệm đền bù? Nhà nước hay nhà tài trợ?
- Chúng ta có thể làm gì để thúc bách họ có trách nhiệm hơn tới việc trả đền bù?

CÁC LỰA CHỌN NGOÀI ĐẬP LỚN

Trên thực tế vẫn có những giải pháp khác cho việc cung cấp nước tưới, điện và ngăn lũ. Những giải pháp đó thường rẻ hơn, xây dựng nhanh hơn và ít gây hại cho con người và môi trường hơn đập lớn.

Trên thế giới, các cộng đồng bị ảnh hưởng bởi đập và các tổ chức phi chính phủ thu thập thông tin về các giải pháp cho đập lớn. Họ sử dụng những thông tin này để gây sức ép nhằm đạt được những giải pháp tốt hơn. Họ cố gắng để hạn chế số lượng đập được xây dựng, nhất là những đập không thực sự cần thiết.

Trong chương này, chúng ta cùng thảo luận về các giải pháp thay thế đập và chỉ ra những trường hợp thành công của các cộng đồng và các tổ chức phi chính phủ nhằm ủng hộ các giải pháp tốt hơn. Chúng tôi hi vọng chương này sẽ giúp đưa ra một vài ý tưởng về các giải pháp thay thế. Mỗi vùng có một nhu cầu riêng, do vậy chúng ta cần đưa ra giải pháp tốt nhất thích hợp với hoàn cảnh của mình.

❖ **Các giải pháp thay thế về năng lượng**

Chính phủ có nhiều cách cung cấp năng lượng cho người dân. Có thể bao gồm cả giải pháp giảm nhu cầu điện năng, nâng cấp các nhà máy điện và đường dây tải điện hiện có, và sử dụng các nguồn năng lượng mới.

Giảm nhu cầu điện

Chính phủ có thể cắt giảm nhu cầu điện bằng cách khuyến khích các nhà máy, công sở, doanh nghiệp, và những người

Sống ở thành phố sử dụng điện một cách hiệu quả hơn. Cách này chi phí thấp và có lợi cho môi trường hơn là xây dựng các nhà máy mới và các đập thủy điện.

Bóng đèn compact tiết kiệm điện

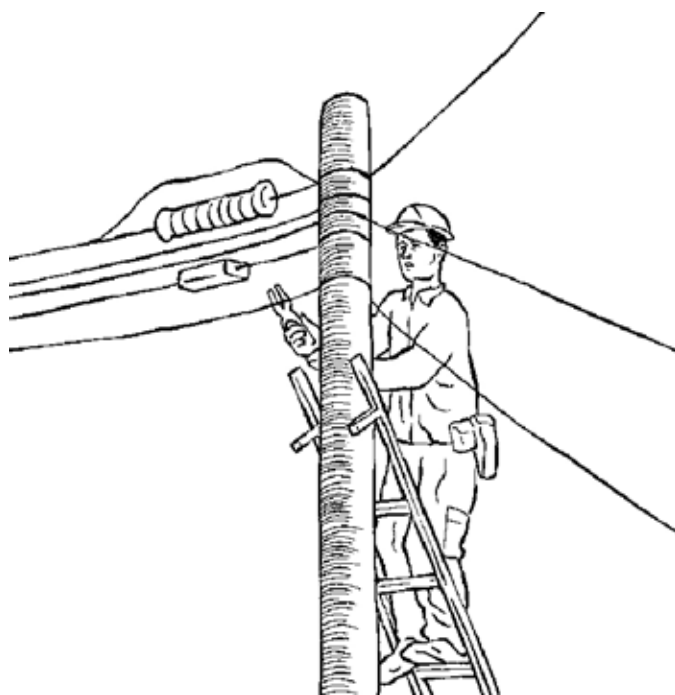
Một số cách tiết kiệm năng lượng có thể bao gồm cả việc khuyến khích người dân mua các loại bóng đèn và đồ dùng điện tiết kiệm điện. Chính phủ có thể buộc các công ty hoặc các hộ gia đình sử dụng các đồ dùng tiêu tốn nhiều điện phải trả thuế cao hơn.

Chính phủ cũng có thể khuyến khích mọi người và các ngành công nghiệp sử dụng điện theo các giờ khác nhau trong ngày. Như vậy, kết quả là sẽ phải đầu tư xây dựng ít nhà máy điện và đập hơn.

Nâng cấp các đập thủy điện và đường dây tải điện

Đường dây tải điện, đem điện từ nhà máy tới người tiêu dùng, thành phố và các nhà máy. Ở nhiều nước, đường dây tải điện chất lượng kém có thể gây lãng phí rất lớn. Việc hao tổn điện năng như vậy có thể được giảm bớt nếu như chúng ta nâng cấp, sửa chữa đường dây.

Các đập hoặc nhà máy điện hiện có cũng nên được nâng cấp. Bằng cách làm sạch nhà máy, nạo vét bồi lắng lòng hồ chứa và nâng cấp về mặt kỹ thuật, các nhà máy điện có thể sản xuất nhiều điện hơn. Việc nâng cấp có thể tốn ít chi phí hơn và mất ít thời gian hơn là xây nhà máy điện mới.

Sử dụng các nguồn năng lượng đa dạng hơn

Sau đây là một số cách sản xuất điện ít gây tổn hại về môi trường và xã hội hơn việc xây các đập lớn. Có nhiều lựa chọn có thể được sử dụng nhằm cung cấp điện cho các thành phố lớn và các nhà máy, hoặc vùng nông thôn.

Thủy điện nhỏ

Các đập thủy điện nhỏ thường chỉ cao vài mét. Đập có thể được xây bằng đất, đá hoặc gỗ. Các đập nhỏ thường không có hồ chứa, và không phải di dân tái định cư. Dòng chảy của sông do vậy cũng không bị thay đổi nhiều. Những dự án thủy điện rất nhỏ thường không phải xây đập. Người ta chỉ nắn dòng nước để sản xuất ra điện.

Các dự án thủy điện có thể do chính người dân xây dựng và quản lý. Ở Trung Quốc, Ấn Độ và Nepal, hàng ngàn dự án thủy điện nhỏ vẫn đang cung cấp điện cho các làng mạc và thị trấn.

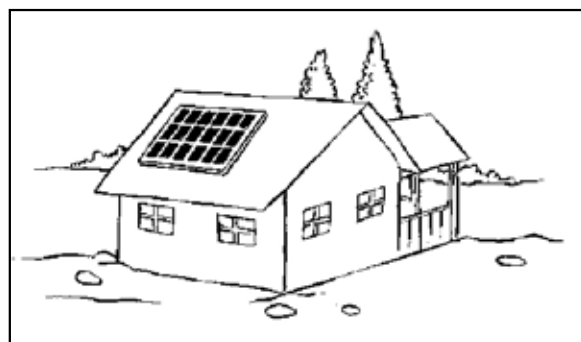
Năng lượng sinh khối

Ở rất nhiều nước, sinh khối là nguồn năng lượng rất phổ biến. Sinh khối bao gồm tất cả các vật liệu từ cây cối và động vật. Các chất thải nông nghiệp và chăn nuôi được sử dụng để vận hành lò, sản xuất khí ga và sưởi. Sinh khối cũng có thể được sử dụng ở quy mô lớn. Ở những nước sản xuất mía đường, các công ty đốt bã mía để sản xuất ra điện. Trấu gạo và củ vụn cũng được sử dụng.

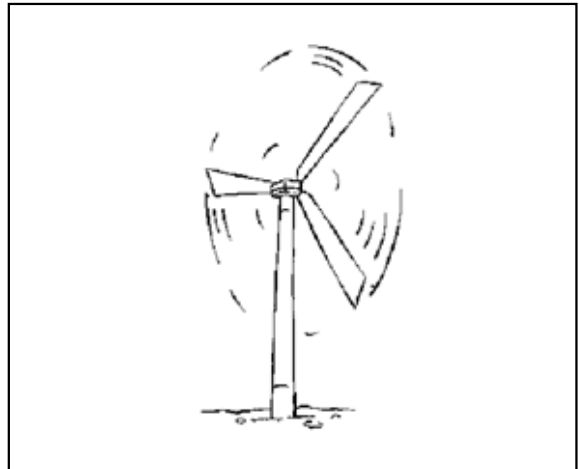
Năng lượng mặt trời

Các tấm hấp thụ nhiệt được đặt trên nóc nhà để thu năng lượng mặt trời và sử dụng cho đun nước nóng hoặc sản xuất ra điện. Các tấm càng lớn thì thu được càng nhiều nhiệt và sản xuất nhiều năng lượng.

Năng lượng gió

Năng lượng gió ít gây hại đến môi trường hơn các đập lớn. Ở nhiều nước Châu Âu như Đức và Tây Ban Nha, rất nhiều điện được sản xuất nhờ năng lượng gió. Các nước như Ấn Độ, Trung Quốc, Nam Phi và Brazil hiện nay cũng đang xây dựng nhiều tuốc bin gió để sản xuất điện năng.

Nhiệt địa điện

Nhiệt địa điện sử dụng khí nóng trong lòng đất để sản xuất điện năng. Khí nóng làm nóng các nguồn nước (hồ, suối nước nóng). Người ta có thể khoan các giếng để đưa nước nóng từ các hồ chứa trong lòng đất lên. Nước nóng này có thể được sử dụng để sản xuất ra điện ở nhà máy điện. Ở Philipin và El Salvador sản xuất khoảng 25% lượng điện của họ từ nguồn địa nhiệt.

CÁC TỔ CHỨC PHI CHÍNH PHỦ XÁC ĐỊNH CÁC GIẢI PHÁP TỐT HƠN CHO VIỆC CẤP NĂNG LƯỢNG Ở UGANDA

Chính phủ Uganda và Ngân hàng Thế giới từ lâu đã nói rằng, cần phải xây dựng đập Bujagali để đáp ứng nhu cầu về năng lượng của đất nước. Nhưng các tổ chức phi chính phủ ở Uganda muốn xem xét những giải pháp khác ít gây tổn hại về môi trường và tốt hơn cho mọi người. Do vậy, họ bắt đầu nghiên cứu các giải pháp thay thế.

Tháng tư năm 2003, Hiệp Hội các Nhà Môi trường Quốc gia (NAPE), một tổ chức phi chính phủ của Uganda, đã tổ chức một hội thảo lớn về năng lượng địa nhiệt, một loại hình năng lượng có triển vọng lớn ở Uganda. Các chuyên gia về năng lượng địa nhiệt trên khắp thế giới, các quan chức chính phủ, các nhóm hoạt động môi trường và công chúng tham dự cuộc hội thảo.

Sau hội thảo, Bộ Năng lượng của Uganda đã thành lập một nhóm nghiên cứu năng lượng thay thế cho cả nước. Nhờ những nỗ lực của NAPE, thủy điện không còn được coi là một lựa chọn cho nguồn điện quốc gia nữa. Các giải pháp cung cấp điện sạch hơn, rẻ hơn và tốt hơn như năng lượng địa nhiệt hiện đang được xem xét.

❖ **Giải pháp cho việc cấp nước**

Sông ngòi và các vùng đất ướt trên thế giới đều bị đắp đập hoặc nắn dòng cho việc cấp nước. Nhưng một lượng nước lớn bị hao tổn lãng phí do các hệ thống tưới tiêu không hiệu quả hoặc bị rò rỉ. Những người sống ở thành phố cũng sử dụng nước một cách lãng phí. Nếu như việc quản lý nước hiệu quả hơn thì chúng ta có thể đáp ứng nhu cầu nước của tất cả mọi người. Dưới đây là một số ý tưởng cho việc này.

Giảm nhu cầu nước

Các nông trại lớn thường sử dụng và lãng phí rất nhiều nước. Các hệ thống tưới tiêu của các nông trại lớn thường tưới nhiều hơn mức cần thiết. Lượng nước dư thừa có thể làm hại đất. Các loại hệ thống tưới tiêu khác có thể được sử dụng để tiết kiệm nước. Tưới nhỏ giọt sử dụng nước một cách hiệu quả hơn, bởi vì nó đưa nước tới thẳng rễ cây. Tưới nhỏ giọt giúp tiết kiệm nước và tốt cho cây cối và đất hơn.

Các nông trại và công ty nông nghiệp lớn đôi khi trồng các loại cây ở những vùng khô hạn cần rất nhiều nước, ví dụ như lúa và mía đường. Có thể tiết kiệm nước bằng cách khuyến khích các nông trại và công ty lớn trồng các loại cây không đòi hỏi quá nhiều nước.

Tích trữ nước mưa

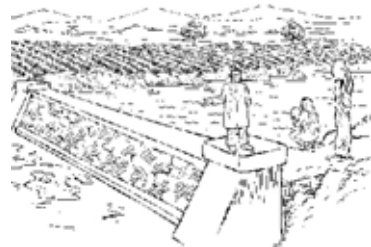
Việc tích trữ nước mưa là cách rẻ và hiệu quả để tăng khả năng tiếp cận nước của cộng đồng. Người dân có thể đặt các bể nước ngay cạnh nhà mình và hứng nước mưa từ mái chày xuống. Chum hoặc thùng phi đều có thể được sử dụng để hứng nước mưa.

Đối với các hoạt động canh tác, người ta thường xây các kè hoặc đập nhỏ để tích trữ nước mưa. Nước mưa ngấm xuống đất, người ta có thể đào giếng để lấy nước. Một cách khác là xây kênh mương nhỏ theo sông để lấy nước tưới. Nước có thể được tích trữ bởi các con đập bằng đất, đá hoặc gỗ, và dẫn nước thẳng vào cánh đồng.

HỨNG NƯỚC MƯA, THAY ĐỔI CUỘC SỐNG

Năm 1986, huyện Alwar ở bang Rajasthan (Ấn Độ) như một sa mạc. Người dân không có đủ nước sinh hoạt và canh tác. Vào thời điểm đó một nhóm gọi là Tarun Bharat Sangh (TBS) được thành lập nhằm tăng cường khả năng đáp ứng về nước cho con người và nông nghiệp. Các nhà sáng lập TBS nhớ lại rằng, người dân trước đây thường hứng nước mưa. Vào thời điểm TBS bắt đầu công việc của mình, các công trình hứng nước mưa đã bị lãng quên và không ai còn nhớ hay sử dụng chúng nữa.

TBS đã nhớ lại và xây dựng các đập đất nhỏ mà tổ tiên của họ đã từng làm qua sông để hứng và tích trữ nước mưa. Ở Rajasthan, hiện nay có khoảng hơn 10.000 con đập đất nhỏ và bờ đê để tích trữ nước mưa cho hơn 1.000 ngôi làng. Nhờ những đập, kè đất nhỏ này mà mực nước ngầm ngày càng cao hơn, và những dòng sông vốn cạn khô nay đã có nước quanh năm. Sáng kiến này đã giúp cho cuộc sống của hơn 700.000 người trở nên tốt hơn vì có nước dùng cho sinh hoạt, chăn nuôi và gieo trồng.

“Các thế hệ trước không có cuộc sống đầy đủ như chúng tôi hiện nay”, Lachmabai, một phụ nữ lớn tuổi ở thôn Mandalwas của Rajasthan nói, “ Bởi vì chúng tôi bây giờ có nước, chúng tôi sung sướng và hạnh phúc vì điều đó, gia súc của chúng tôi cũng sung sướng, các sinh vật trong vùng đều sung sướng. Mùa vụ của chúng tôi tốt tươi, rừng cũng xanh hơn, chúng tôi có củi đun, có thức ăn cho gia súc, và chúng tôi có nước ở giếng nhà.”

Câu hỏi thảo luận:

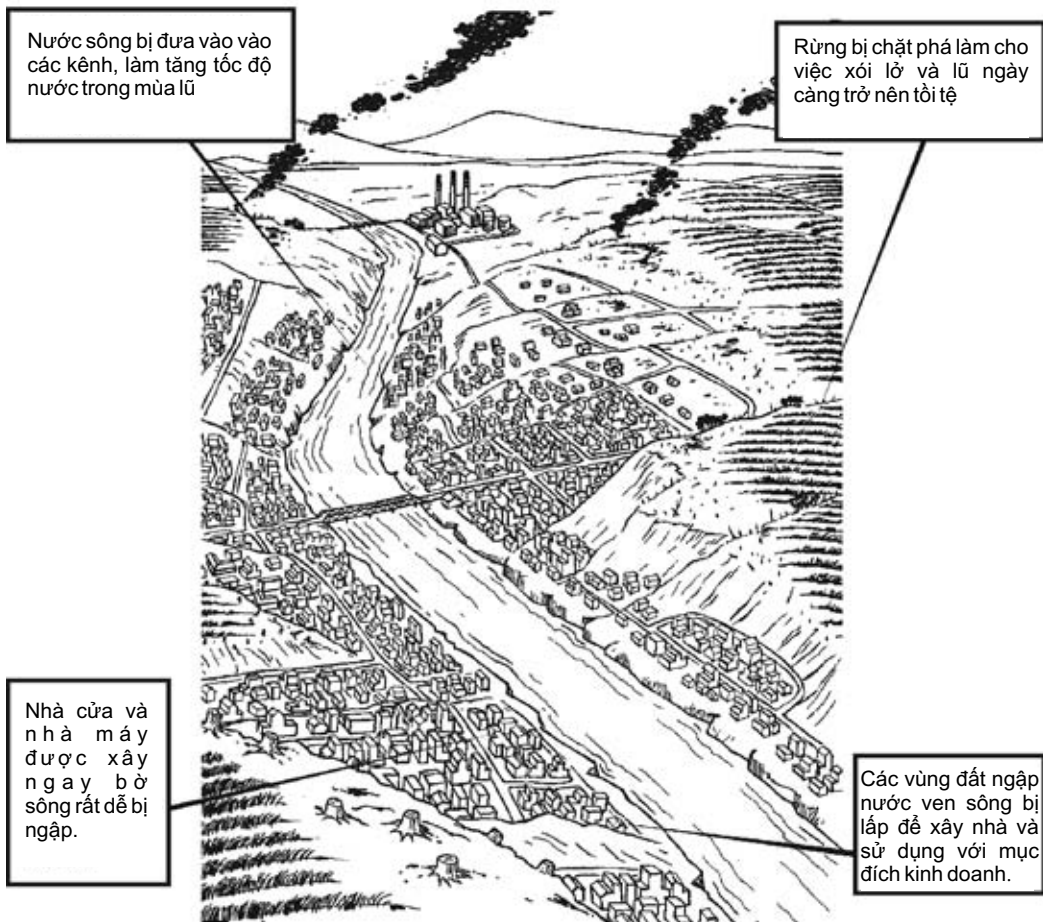
- Câu chuyện này có liên quan gì tới cộng đồng của chúng ta?
- Trong vùng có cách truyền thống tích trữ nước không?
- Nếu có thì liệu chúng ta khôi phục cách đó có giúp tăng cường khả năng tiếp cận nước của chúng ta hay không?
- Nếu như chúng ta có thể thuyết phục nhiều người tự cấp nước cho mình, liệu có giảm được việc xây đập lớn hay không?

❖ Giải pháp cho việc quản lý lũ

Đập lớn đôi khi được xây dựng với mục đích kiểm soát lũ. Tuy nhiên, khi mà lũ rất lớn thì đập có thể làm cho tình trạng lũ lụt trở nên tồi tệ hơn. Có rất nhiều cách để giảm lũ lụt và làm cho lũ bớt nguy hiểm. Điều này bao gồm cả việc bảo vệ vùng lưu vực và tạo ra các hệ thống báo lũ hữu hiệu.

Bảo vệ và phục hồi các vùng lưu vực

Một trong những cách tốt nhất để giảm thiệt hại từ lũ lụt là bảo vệ và phục hồi vùng lưu vực. Các vùng đất ngập nước và rừng có độ che phủ cao sẽ giúp ngăn ngừa lũ lụt bằng cách giữ nước. Các vùng đất đó như một cái bọt biển. Cây cối làm giảm tốc độ nước lũ và đưa nước đi một cách từ từ tới khắp vùng đất thấp. Vùng đất ướt hút nước trong mùa mưa khi mực nước dâng cao. Khi nước rút xuống, những vùng này sẽ xả nước từ từ.

Quản lý lưu vực chưa tốt

Ngày nay, nhiều vùng đất ngập nước, vùng đồng bằng và rừng bị phá để xây dựng đường xá, nhà cửa và các khu công nghiệp. Điều này làm tăng nguy cơ ngập lụt. Để kiểm soát lũ tốt hơn, những vùng tài nguyên thiên nhiên này cần phải được bảo vệ. Nếu như đã bị phá thì phải có biện pháp khôi phục lại.

Tạo các hệ thống cảnh báo lũ

Chính phủ có thể đầu tư vào các hệ thống cảnh báo lũ để mọi người có thể biết trước khi lũ tới. Điều này có thể giúp giảm thiệt hại về sinh mạng và những thiệt hại liên quan đến lũ lụt. Các hệ thống cảnh báo sớm có thể thông báo cho mọi người biết trước khi lũ xảy ra. Có thể sử dụng loa phóng thanh trong xã, phường và các kế hoạch dự phòng khẩn cấp. Các hệ thống khác giúp theo dõi mực nước trên sông. Khi mực nước cao hơn bình thường, mọi người có thể dự đoán về khả năng lũ ở mức độ nào.

Bảo vệ các vùng tự nhiên ven sông ở khu vực thượng nguồn

Các vùng rừng ven sông giúp giảm bớt tốc độ của nước lũ và giúp điều tiết nước xuống các vùng đồng bằng.

Nhà cửa và nhà máy được xây xa vùng bờ sông. Các vùng đất ngập nước ven sông giúp thoát nước và bảo vệ nhà cửa khỏi bị ngập.

Các vùng đất ngập nước ven sông giúp giữ nước trong mùa mưa.

Quản lý lưu vực tốt

KẾT LUẬN

Hi vọng rằng hướng dẫn này sẽ cung cấp thông tin giúp ích cho mọi người trong việc bảo vệ nguồn sống và sinh kế của mình. Chúng ta không đơn độc mà luôn luôn có sự hỗ trợ của bạn bè ở khắp nơi. Như mọi người đã nói, ngày 14 tháng 3 năm 1997 tại hội nghị ở Brazil: “Chúng ta mạnh và đa dạng, chúng ta đoàn kết và cùng nhau phấn đấu cho sự công bằng. Chúng ta cùng nhau ngăn ngừa những dự án gây tác động hủy hoại tới môi trường và sinh kế của chúng ta. Chúng ta đã và sẽ thành công trong công việc này”.

Điều đó hoàn toàn đúng. Chúng ta, có thể cùng nhau đáp ứng nhu cầu về điện và nước mà không gây tổn hại đến sinh kế của các cộng đồng và môi trường.

Các địa chỉ liên hệ trong khu vực

Mạng Lưới Sông ngòi Quốc Tế

1847 Berkeley Way
Berkeley CA 94703, USA

Tel: + 1 510 848 1155

Email: info@irn.org

Web: www.irn.org

Hỗ trợ các cộng đồng và các tổ chức phi lợi nhuận trong các công việc liên quan đến đập lớn.

Africa

Mạng lưới sông ngòi Châu Phi

C/- Mr. Frank Muramuzi

Hiệp Hội Quốc Gia về Môi trường
(NAPE), Uganda

P.O. Box 29909, Kampala,

Uganda

Phone: + 256 77 492362

Email: nape@nape.or.ug

Web: www.nape.or.ug

Mạng lưới của cộng đồng và các tổ chức phi lợi nhuận nhằm thúc đẩy sử dụng bền vững nguồn tài nguyên sông ngòi Châu Phi.

Mr. Hope Ogbeide

Hội Bảo vệ Nước và Sức khỏe Công cộng

Society for Water and Public
Health Protection (SWAPHEP),
Nigeria

248 Uselu-Lagos Road, Ugbouto,
Benin City, Nigeria

Phone: + 234 803 742 4999

Email: swaphep@yahoo.com

SWAPHEP làm việc nhằm nâng cao khả năng tiếp cận nước sạch của người dân và thúc đẩy quản lý nguồn tài nguyên nước một cách bền vững ở Nigeria.

Liane Greeff

Nhóm kiểm soát môi trường, Nam Phi

Environmental Monitoring Group,
South Africa

PO Box 13378

7705 Mowbray, South Africa

Tel: + 27 21 448 2881

Email: rivers@kingsley.co.za

Web: www.emg.org.za

Hỗ trợ các tổ chức và cộng đồng nhằm bảo vệ sông ngòi ở Nam Phi.

Europe

Mạng lưới Sông ngòi Châu Âu

8 rue Crozatier,

43000 Le Puy, France

Phone: + 33 471 02 08 14

Email: info@rivernet.org

Web: www.ern.org

Mạng lưới của các nhóm và tổ chức môi trường Châu Âu cùng hoạt động bảo vệ sông ngòi của Châu Âu.

Latin America

MAB - Movimento dos Atingidos por Barragens

HIGS Quadra 705, Asa Sul,

Bloco K, Casa 11

Brasilia/DF, Brasil CEP: 70350-711

Phone: + 55 61 3242 8535

Email: mab@mabnacional.org.br

Web: www.mabnacional.org.br

Phong trào hoạt động của các cộng đồng bị ảnh hưởng bởi đập lớn ở Brazil.

Elba Stancich

Taller Ecologista

Casilla de Correo 441

CP 2000 Rosario, Santa Fe, Argentina

Phone: + 54 341 426 1475

E-mail: info@taller.org.ar

Web: www.taller.org.ar

Giúp kết nối REDLAR: Mạng lưới phản đối đập và bảo vệ sông ngòi Châu Mỹ La Tinh.

Gustavo Castro Soto

Edupaz

Periferico Pte.17-8B, Cda.Cuatro Caminos Col. San Martín; 29240

San Cristóbal de Las Casas

Chiapas, México

Phone: + 52 967 631 5474

E-mail:

guscastro@laneta.apc.org

Giúp hỗ trợ phong trào phản đối đập lớn ở Mehico.

South Asia

Himanshu Thakkar

Mạng lưới Nam Á về đập, sông ngòi và con người

South Asian Network on Dams,

Rivers and People (SANDRP)

86-D, AD block, Shalimar Bagh,

Delhi 110 088, India

Phone: +91 11 2748 4654

Email: ht.sandrp@gmail.com

Web: www.sandrp.in

Chia sẻ thông tin về đập ở Ấn Độ.

Gopal Siwakoti 'Chintan'

Hiệp Hội người sử dụng nước và Năng lượng -Nepal

G.P.O Box 2125

60 New Plaza Marga

Kathmandu, Nepal

Phone: +977 1 442 9741

Email: gopalchintan@gmail.com

Web: www.wafed-nepal.org

Mạng lưới quốc gia về nước và năng lượng ở Nepal.

Amjad Nazeer

Sungi Development Foundation

H.7-A, Street 10, F-8/3

Islamabad, Pakistan

Phone: +92 51 228 2481

Email: amjad.nazeer@sungi.org

Web: www.sungi.org

*Giúp các cộng đồng bảo vệ sinh
kế vào nguồn sống của mình và
được hưởng lợi từ các dự án phát
triển ở Pakistan.*

East and Southeast Asia**Mạng lưới sông ngòi Đông và
Đông Nam Á.**

C/- Joan Carling, RWESA

Coordinator

Cordillera People's Alliance

P.O. Box 975

2600 Baguio City, Philippines

Phone: +63 74 442 2115 Email:

joan@cpaphils.org

Web: www.rwesa.org

*Mạng lưới các tổ chức phi lợi
nhuận và những người bị ảnh
hưởng bởi đập ở Đông và Đông
Nam Á kết hợp và cùng bảo vệ
sông ngòi trong khu vực.*

Pianporn Deetes

Living Rivers Siam

78 Moo 10, Suthep Road, Tambol

Suthep

Muang Chiang Mai 50200,

Thailand

Phone: +66 53 278 334

Email: pai@chmai2.loxinfo.co.th

Web: www.searin.org

*Hỗ trợ các cộng đồng trong việc bảo
vệ sinh kế và nguồn tài nguyên
thiên nhiên ở Đông Nam Á.*

Friends of the Earth Japan

3-17-24-2F Majiro Toshima-ku

Tokyo 171-0031, Japan

Phone: +81 3 3951 1081

Email: finance@foejapan.org

Web: www.foejapan.org

Kiểm soát chính sách và các dự án
của Nhật Bản (JBIC)+

MẠNG LƯỚI SÔNG NGÒI QUỐC TẾ